



Mars 2007 - 21. årgang

# Syndrom

Medlemsblad for Arbeidsmiljøskaddes Landsforening



## Kurs i A.L.F

Les referatene  
på side 19 og 28

## Skilsmisse- oppgjør

Les artikkelen på side 8



TILSLUTTET  
NORGES HANDIKAPFORBUND

# Syndrom

Medlemsblad for Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F)  
Tilsluttet Norges Handikapforbund (NHF)

## Besøksadresse:

Schweigaards gate 12

## Postadresse:

Postboks 9217 Grønland, 0134 Oslo  
Telefon 24 10 24 00 / 25 36  
Telefaks 24 10 24 99  
E-post helseskader@nhf.no

## Kontaktperson i NHF:

Cathrine S. Korsnes

**A.L.Fs internettside:** www.alfnorge.no

**Ansvarlig redaktør:** A.L.Fs hovedstyre

**Layout:** Torill Older

**Trykk:** Allservice AS

**Forsidebilder:** Se aktuelle artikler

## A.L.Fs hovedstyre:

### Leder:

Lars Kristian Hille  
Postboks 168, 4502 Mandal  
Telefon 38 26 11 65 / Mobil 91 30 88 73  
Telefaks 38 26 55 62  
E-post: kr-hil@frisurf.no

### Nestleder:

Oddvar Petersen  
Liakollveien 28 B, 1259 Oslo  
Telefon 24 10 25 36 (kl 10 - 15)  
Mobil 45 01 80 65  
Telefaks 24 10 24 99  
E-post: helseskader@nhf.no  
oddvar.petersen@chello.no

### Styremedlemmer:

Frode Steen Gunstensen  
Moen, 6440 Elnesvågen  
Telefon 71 26 50 82 / Mobil 99 74 66 72  
Telefaks 71 26 50 82  
E-post: frode@alfnorge.no

Jens Olav Solli  
Gamle Sandvigs vei 21  
4816 Kolbjørnsvik  
Telefon 37 01 11 25 / Mobil 90 60 12 33  
E-post: jensolli@start.no

Geir Werner  
Norderhovgt. 34, 0654 Oslo  
Mobil 92 82 06 75  
E-post: geir.werner@chello.no

### Varamedlemmer:

Leif G. Morland  
Venusveien 40, 9024 Tomasjord  
Telefon 77 63 95 96  
E-post: leifgm@online.no

Peder Øyvind Håvik  
6240 Ørskog  
Telefon 70 27 06 41 / Mobil 95 93 58 30  
E-post: pederhaavik@adsl.no

Grethe Lian  
Ilsvikveien 21 B, 7018 Trondheim  
Telefon 73 52 90 58 / Mobil 40 47 28 02  
E-post: grlian@online.no

Bjørn-Erik Reiersen  
Marienlund 21 B, 9511 Alta  
Mobil 91 55 76 00  
E-post: reiersen@hoved.net

Jan Bakken  
Åveitbakken 1 A, 2609 Lillehammer  
Telefon 61 25 48 75 / Mobil 92 03 41 53  
E-post: ja-torb@online.no

## Innhold

Sammen for en giftfri fremtid	5
WHO med fokus på arbeidernes helse	6
Deling av formue og verdier ved separasjon og skilsmisse	8
- Vanlig med synstap og lammelser	11
Eget nasjonalt råd for KOLS	12
Jeg kjenner en mann	16
Foreslår forbud mot toluen og triklorbenzen	18
Samlivsproblematikk – pårørende i fokus	19
En ektefelle forteller litt fra sin erfaring	22
Knockoutmus i kreftforskningen	24
Utgifter til juridisk bistand ved yrkesskade	25
Pionerdykkerne – hva har skjedd?	26
Nettverksbygging	28
Nytt kjemikalierregelverk vedtatt i EU	30
Ekstraforsikring for kommunalt ansatte	31
Hovedstyret informerer	32

## A.L.Fs hovedstyre



Leder Lars Kristian Hille  
Medlem av fagrådet  
Økonomi - administrativt ansvar



Nestleder Oddvar Petersen  
Medlem av fagrådet  
Media- og prosjektansvarlig



Styremedlem Frode Steen Gunstensen  
Leder for redaksjonskomiteen



Styremedlem Jens Olav Solli  
Lokallagskontakt



Styremedlem Geir Werner  
Sekretær



Varamedlem Leif G. Morland



Varamedlem Peder Øyvind Håvik  
Redaksjonskomiteen



Varamedlem Grethe Lian  
Likemannsansvarlig



Varamedlem Bjørn-Erik Reiersen  
Lokallagskontakt, Internett



Varamedlem Jan Bakken  
Lokallagskontakt

# Vi har en verdig mottager av A.L.Fs Ærespris 2007

Arbeidsmiljøskaddes landsforenings hovedstyre mottok på sensommeren i fjor et brev fra medlem av A.L.F Vest-Agder, Jan Bjørn Isaachsen, med forslag om at vi burde opprette en ærespris for å synliggjøre at vi verdsetter det arbeid som foretas for – og om – våre medlemmer, og avdekking av det sykdomsfremkallende miljø de har arbeidet i gjennom et langt liv.

I en forening som vår blir det hver dag utført et stort arbeid i denne sammenheng og det er jo faktisk slik at alt arbeid utføres på frivillig basis og med stor innsats – nettopp for å hjelpe, avdekke og forebygge i forhold til våre medlemmer og det arbeidsmiljø som gjør at så mange får uhelbredelige sykdommer og skader.

I hovedstyret tente vi på ideen – nettopp fordi det hadde vært hyggelig å kunne hedre noen som gjør en spesiell og ekstraordinær innsats på disse felter.

Nestleder i A.L.F, Oddvar Petersen, ble satt på saken med sikte på å utforme en hederspris med diplom som skulle henge høyt, og som skulle synliggjøre både takk for innsatsen og hvor den kom fra.

Via en av sine bekjente – billedkunstneren Oddmund Raudberget fikk vi et utkast til en skulptur som pr. i dag er produsert i bronse – for utdeling til den som måtte gjøre seg fortjent til dette.

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening skal under sitt årsmøte 27. – 29.

april 2007, for første gang dele ut sin ærespris og ikke uventet – for mange – blir den tildelt journalist Asle Hansen i Dagbladet. Han får prisen for sin uredde og banebrytende journalistikk innen forhold som har med kjemisk og organisk påvirkning i arbeidslivet, spesielt innen oljeindustrien. Prisen er også for det arbeidet han har lagt ned ved å peke på forhold innen det offentlige og helsevesenets utredningsapparat – som har vært svært kritikkverdige.

Han har med sine artikkelserier i Dagbladet satt kjemisk helsefare på dagsorden og det har medført reaksjoner som har gitt gjenlyd både i stortinget og i oljeindustrien. Takket være han har disse kommet på banen, og deltar med informasjon om produkter, produksjon og forhold på arbeidsplasser.

Men han har også avdekket mye av det som har foregått i forbindelse



Lars Kristian Hille

med nevropsykologisk utredning innen arbeidsmedisin ved Sykehuset Telemarks arbeidsmedisinske avdeling og fulgt dette opp slik at vi endelig har fått frem sannheten om den nevropsykologiske utredningsmetodikken som har vært ødeleggende for utrolig mange av våre medlemmer.

Dessverre ser vi i etterkant av tilbudet om ny utredning fra Telemark, at dette er for sent for mange, ikke minst for dem som har levd med en feil diagnose i mange år, og rett og slett ikke orker en ny gjennomgang av egen sak.

Men også innen Rikstrygdeverket har Asle Hansen påvist at det ikke har vært et system som har vært rettfærdig for våre medlemmer.

## Tegn abonnement på SYNDROM

Tidskrift for Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F)

Navn \_\_\_\_\_

Adresse \_\_\_\_\_

Postnr/-sted \_\_\_\_\_

Fire nummer i året. Abonnementpris kr 250,- pr. år.  
Sendes A.L.F, Postboks 9217 Grønland, 0134 Oslo

# Jeg lurer på noe av og til

Jeg vil sitere vår kjære, den runde og varme og litt enfoldige figuren fra Fredrikstad, Raymond, som sier: ”Jæ lurær på en ting, og akkurat nå så lurær jæ på hvorfor jæ lurær på ting.”

Ja, det er noen ganger nettopp denne uttalelsen får litt betydelse for meg. Kanskje jeg lurer på ting fordi jeg rett og slett ikke forstår, eller mangler evne til å forstå alt bestandig. En av gangene var en kveld jeg satt og så på vårt nasjonale nyttige nyhetsprogram, Dagsrevyen.

Det handler om en gruppe mennesker i Norge med et spesielt handikap, de med Cerebral parese. Ungdommene i CP-foreningen har hver sommer hatt samling i Risør, 14 dager, og den er bestandig blitt betalt av våre myndigheter, selvfølgelig, tenker jeg da. Det er en samling som alle deltagere bestandig har gledet seg til, sett fram til, for der er de sammen med likesinnede og alle aktivitetene er tilpasset dem. De har hatt sosialt samvær, kan være seg selv, oppleve ting sammen med mye latter og glede for alle. Et flott tiltak som alle ser fram til, og som alle får gode minner fra. Noe å leve videre på til hjelp i hverdagen.

Men ikke nå lenger, nå vil ikke myndighetene betale de 400 tusen som dette arrangementet koster. Arrangementet står i fare for å bli avlyst! Det er da jeg lurer på, hvorfor, og det er det jeg ikke forstår. Har ikke Norge råd?

For det jeg forstår og mener er at dette arrangementet og disse opplevelsene fortjener disse menneskene, de som med sitt handikap kanskje sliter hver eneste dag. Ja, kanskje det er fordi nettopp vi, vi som også sliter litt hver dag, forstår nødvendigheten med dette lettere? Jeg er ganske sikker på at de som setter opp og fordele midlene, ikke sliter med noe handikap hver dag, eller er i nær familie med noen med CP.

Har vi mistet evnen til å hjelpe hverandre og være medmennesker? Spesielt lurer jeg på det når det gjelder mennesker som trenger hjelp og lever med et handikap.

Riktignok kan jeg tenke noen ganger at det kan være vanskelig å hjelpe et annet menneske. Det kan være slik fordi vi er usikre på om vi virkelig kan være til hjelp, og om den andre ønsker hjelp. Vi kan også være usikre på hva som vil være til størst hjelp og velsig-



Frode Steen Gunstensen

nelse. For vi fatter nok aldri fullt ut hva som spiller inn i en annens kamp og nød.

Men det å gjøre noe, det kan alle. Moder Teresa sa: ”Vi/jeg kan ikke gjøre store ting på denne jord, men vi kan gjøre mange små ting med stor kjærlighet”. Tenkeren og filosofen Voltaire skrev: Vi har ikke fått hjertet for å hate hverandre. Ikke hendene for å kvele hverandre. Måtte vi i stedet hjelpe hverandre til å bære livets byrder, livet med dets lidelser. Livet varer kun en stakkert stund, så måtte alle små nyanser som adskiller menneskene, ikke være til angrep og forfølgelse. Måtte de som har meget gods, forvalte dette uten stolthet, og måtte de andre se dette uten misunnelse.

Ja, mine venner, slik kan vi fortsette, men dere forstår vel hvorfor jæ lurær på ting, men jæ lurær ikke på hvorfor jæ lurær lenger. Det er mange grunner til det. Kanskje det er noen av dere også som lurær.

Jeg ønsker oss enda mer empati.

**Følger du med på A.L.Fs nettsider - [www.alfnorge.no](http://www.alfnorge.no)?**

Pressemelding fra miljøvernminister Helen Bjørnøy:

# Sammen for en giftfri fremtid

**Regjeringen la i dag frem stortingsmeldingen "Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid".**

- Skal vi oppnå en trygg og giftfri fremtid, må bruk og utslipp av helse- og miljøfarlige kjemikalier reduseres. Miljøgifter er en alvorlig trussel mot kommende generasjoners helse og mot miljøet. Regjeringen vil derfor sørge for at bruk og utslipp stanses, sier miljøvernminister Helen Bjørnøy.

Regjeringen tar nå en rekke grep for å beskytte mennesker og miljø mot helse- og miljøfarlige kjemikalier.

Norge vil umiddelbart foreslå globale forbud mot to nye miljøgifter, endosulfan (brukes i plantevernmidler) og heksabromcykloodekan (HBCDD). Norge skal også aktivt arbeide for en ny global avtale som stanser utslipp av kvikksølv og andre tungmetaller.

- Et giftfritt miljø krever gode internasjonale løsninger. Vi skal være pådrivere for en strengere internasjonal regulering av helse- og miljøfarlige kjemikalier, sier miljøvernministeren.

Regjeringen går inn for å ta miljøgifter ut av forbrukerprodukter og reguleringer av konkrete miljøgifter (kvikksølv, bromerte flammehemmere, PFOS, triklosan, kobber).

- Vi vil styrke informasjon og merking av produkter. Butikkansatte skal få bedre kunnskaper gjennom kursing, sier Bjørnøy.

Barna skal sikres et giftfritt miljø i barnehagen. Regjeringen lanserer en handlingsplan for å rydde opp i forurenset jord i barnehager. I tillegg kommer det en handlingsplan som skal sørge for at det blir ryddet opp i forurenset sjøbunn. Kvikksølv er et eksempel på en miljøgift som kan finnes igjen lenge etter at utslippene fant sted. Kvikksølv er årsaken til at det frarådes å spise store ferskvannsfisk mange steder.

- Regjeringen vil redusere kvikksølvutslippene, blant annet gjennom et forbud mot kvikksølv i produkter, sier miljøvernministeren.

I meldingen går Regjeringen inn for en renere verdiskapning. Etter 2008 må næringslivet vise hvordan de skal stanse alle utslipp innen 2020.

- Vi skal få med alle sektorer i å redusere utslipp, blant annet sykehus, byggebransjen, akvakultur, landbruk. Vi skal også sørge for et trygt arbeidsmiljø, sier miljøvernministeren.

Utvalgt samarbeidspartner for A.L.F

ADVOKATFIRMA  
**Wangensteen, Wigemyr & Co DA**

Firmaet er blant de største advokatfirmaer på Sørlandet. Våre 11 erfarne advokater yter bistand innenfor de fleste rettsområder:


Alminnelig forretningsjus \* Fast eiendoms rettsforhold  
Odelsrett \* Bygge- og reguleringsaker \* Bøbehandling  
Erstatningsrett-personskade \* Yrkesskader/sykdommer  
Forsikringsrett \* Trygderett \* Strafferett \* Arbeidsrett  
Skatte- og avgiftsrett \* Familie, arv og skifte

Våre advokater:

* Reidar Wangensteen	* Johan F. Gjesdahl
* Helge Wigemyr	* Ivar Sveen
* Erik Eriksen	* Bjørgulv Rygnestad
* Yngve Andersen	* Anita Jarvoll Hekneby
* Kai Knudsen	* Erik Ottemo
* Sverre Ellenes	

**Telefon 38 17 87 10 – Faks 38 02 04 58**

Vestre Strandgt. 32, pb. 716, 4666 Kristiansand

ADVOKAT  GRUPPEN  
SAMARBEIDENDE ADVOKATER  
TØNSBERG-SKIEN-ARENDALE-KRISTIANSAND- LISTA

## Utgivelsesdatoer for Syndrom i 2007

Blad nr 1 - mars, uke 9

Blad nr 2 - juni, uke 25

Blad nr 3 - september, uke 39

Blad nr 4 - desember, uke 51

**Frist for bidrag er 4 uker før.**

# WHO med fokus på arbeidernes helse

**Verdens Helse Organisation (WHO) har i 2006 utarbeidet en erklæring "Declaration on Workers Health", Stresa, Italy 8. - 9. juni 2006 som fortjener oppmerksomhet.**

Michael Lehfelddt, dipl.rer.pol.  
Avdelingssjef Yara Industrial

WHO er fornøyd med å kunne konstatere en fremgang når det gjelder implementeringen av sin globale strategi for helse i arbeids-sammenheng for alle "Global Strategy on Occupational Health for All". Betydningen av internasjonalt samarbeid fremheves som et vesentlig element for å verne om og for å forbedre arbeidernes helse.

Det presiseres at "arbeidere" representerer halvparten av den globale befolkningen. I erklæringens punkt 3 konstateres det at en stor del av den generelle dødeligheten ved den arbeidende befolkningen er relatert til arbeid.

**WHO har som målsetning at alle arbeidere i verden skal nyte full fysisk og mental helse.** Man er samtidig klar over at denne målsetningen er langt fra å være oppnådd og er bekymret over at mange fortsatt er utsatt for uakseptable nivåer av arbeidsrelatert risiko. De blir offer for sykdom, uhell, bortfall av arbeidskapasitet og inntekspotensialet. Det påpekes at mange heller ikke har adgang til arbeidsrelaterte helsetjenester (bedriftshelsetjenester).



Avdelingssjef i Yara Industrial, Michael Lehfelddt.

Også "globaliseringen" med sine mange og raske forandringer nevnes som medfører nye utfordringer relatert til helse og sikkerhet for arbeidere i tillegg til utbredelsen av mulige epidemier og pandemier.

WHO påpeker en økende anerkjennelse av sammenhengen mellom arbeidsbetingelser, helse og produktivitet. Et moderne regelverk fulgt opp gjennom bruk av moderne metoder gir gode muligheter for å forbedre helsesituasjonen på arbeidsplassen. **Primære forebyggende metoder** beskrives som kostnadseffektiv for å redusere dødsfall, skader, menneskelig lidelse eller tap av inntekspotensial.

WHO beskriver en **økende** forskjell når det gjelder sikkerhet på arbeidsplassen - ikke bare mellom nasjoner men også mel-

lom enkelte industrier og sosiale grupper – også som et etisk og moralsk problem.

Videre påpeker WHO en økende bevissthet for at **nye** arbeidsrelaterte risiki resulterer også fra **sosiale ulikheter**, som ansattes status, inntekt, kjønn, rase med flere.

Deklarasjonen støtter utarbeidelse av en global aksjonsplan relatert til arbeidernes helse til neste WHOmøte ("WHO Global Plan of Action on Workers Health").

Yara følger dette arbeidet som pådrives av WHO med stor interesse. Krav til arbeidsmiljø for å ivareta både den **fysiske** og **mentale** helsen (og sammenhengene mellom disse) for arbeidere og ansatte - ikke bare i Norske bedrifter - kan forventes til å bli satt høyere på agendaen i årene som kommer.

Bedrifter som ønsker å sikre seg et konkurransefortrinn er seg nok allerede denne utfordringen bevisst og vil heller ligge foran utviklingen enn å måtte følge etter. Her ligger det et tungt ansvar på bedriftsledere og ledere generelt. Erfaringer fra besøk i bedrifter og offentlige etater tyder på at mange ledere arbeider aktivt for et bedre arbeidsmiljø. Samtidig er det nok en utfordring for mange ledere å være seg sitt ansvar bevisst på nytt fra dag til dag samt å holde seg oppdatert til enhver tid for å kunne handle i tråd med blant annet Arbeidsmiljøloven. Den reviderte Norske Arbeidsmiljøloven føyer seg godt inn i erklæringen fra WHO. Den enkle setningen av at **"arbeidsmiljøloven skal bidra til helsefremmende arbeidsplasser"** vil nok kunne være en tankevekker for mange lesere.

YARA ønsker å bidra til et bedre arbeidsmiljø på sin måte. Blant annet leveres tilsatsstoffer til avfalls-/avløpsprosesser for å hindre utvikling av giftig H<sub>2</sub>S-gass på en forebyggende, biologisk måte. Det er tilfredstillende å kunne bidra til et forbedret arbeidsmiljø i så måte. Mye tyder dessuten på at en arbeidsatmosfære fri for giftstoffer faktisk også bedrer den mentale helsen.

For YARA er produktleveranser ikke bare et kommersielt spørsmål; som en betydelig samsfunnsaktør ønsker bedriften også å ivareta sine moralske forpliktelser. Grunnet våre kunnskaper på dette spesielle området følger

YARA initiativer og arbeidet fra WHO og andre internasjonale og nasjonale organisasjoner med årvåkenhet; det gis innspill til diskusjonen og informasjon også i en større sammenheng for å bidra i bevisstgjøringen.

Kurs og foredrag, HMS-rådgivning og kartleggingstjenester som tilbys kunder og andre interessenter bør nevnes. Utarbeidelse av "position papers" når EU re-

viderer sitt regelverk relatert til giftstoffer i arbeidsatmosfære eller samarbeidet med Arbeidsmiljøskaddes Landsforening er andre eksempler.

YARA ser frem til å fortsette det gode samarbeidet med ALF for å bidra til foreningens viktige arbeid og for at flere bevarer helsen i arbeidssammenheng.

## Og solen går sin gang

Tross alle de sorger vi har å bære,  
hvor dyp vår kummer enn måtte være.  
Så går dog solen sin evige gang,  
uberørt av menneskers klagesang.

Den bekymrer seg ikke om våre døde,  
om gråtende mødre eller mangel på føde.  
Interesserer det solen om vår kultur  
er dyp og ekte eller kun politur?

Den feller heller ingen dom,  
og bryr seg faktisk pokker om  
at grådighetens tallrike menn  
tyner ut jorden smått om senn.

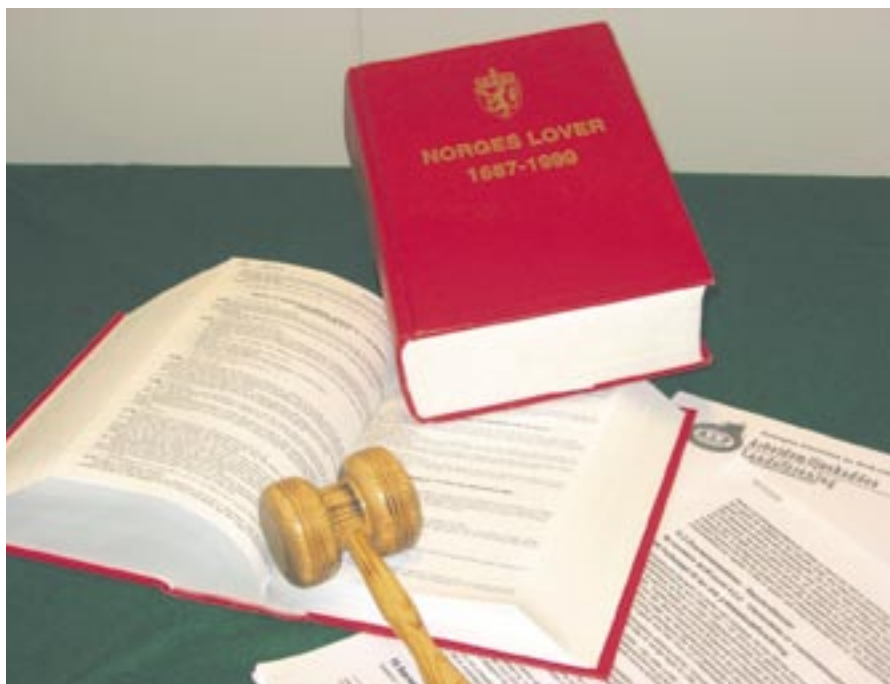
Den er den eneste synlige gud  
som med all sin velde og i all sin skrud  
velsigner jorden med skjønnhet og frukter,  
en gud som aldri fonner og tukter.

Når menneskeheten til slutt får sin dom,  
så er det ikke solen det handler om.  
Aldri forstummer dens evige sang,  
til livet, der den går sin gang.

*Navigator*

# Deling av formue og verdier

ved separasjon og skilsmisse, hvor utbetalte yrkesskadeerstatninger blir berørt



Tekst og foto: Nestleder Oddvar Petersen

Årsakene kan være så mange, men i de fleste tilfellene hvor A.L.F er blitt kontaktet er det i all hovedsak problemer i relasjon til yrkessykdommen/skaden som har vært både en direkte og en indirekte årsak til samlivsbrudd.

Ved oppløsninger av ekteskap/samboerforhold vil man alltid bli stilt overfor spørsmålet om deling av formue og verdier og hvordan man skal forholde seg til tidligere utbetalte mænerstatninger og forsikringer i forbindelse med yrkessykdommer og yrkesskader. Slike situasjoner kan skape ytterligere konflikter på grunn av manglende kunnskaper om hva lovverket sier.

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening har blitt bedt om råd og veiledning i forbindelse med deling

*Uforholdsmessig mange personer som er rammet av yrkessykdom eller yrkesskade opplever at samlivet med dem man er mest glad i tar en slutt når man trenger dem mest. Man blir stående alene, stilt overfor en svært vanskelig og deprimerende situasjon, i en tid man kan være veldig sårbar med hensyn til følelser og samtidig slite med store belastninger i forbindelse med sine helseplager og utelukkelse fra å delta i arbeidslivet.*

Utvalgt samarbeidspartner for A.L.F

ADVOKATFIRMAET

**NORMAN & CO ANS**

ETABLERT 1878

**Helge Husebye Haug  
Kjell Inge Ambjørndalen  
Jane M. Ytreøy Grøndalen  
Julie Høydal Davik**

M.N.A

E-mail: [advokatfirmaet@norman-co.no](mailto:advokatfirmaet@norman-co.no)  
[www.norman-co.no](http://www.norman-co.no)

PERSONSKADE  
YRKESKADE  
PASIENTSKADE  
FORSIKRING  
PROSEDYRE

Kontoradresse:  
Huitfeldtsgt 4  
0253 Oslo

Telefon  
22 12 11 80

Telefaks  
22 12 11 90



av formue og verdier i slike saker og vi finner det hensiktsmessig å belyse dette i Syndrom.

### **Lovverket ivaretar den yrkes-skaddes interesser**

Ekteskapslovens § 61 ivaretar rettighetene til de som har fått utbetalt erstatninger og sier klart at slike midler, som er i behold, kan holdes utenfor. Skyldes det den andre ektefellens innsats at ytelsene ikke er forbrukt, settes det beløpet som holdes utenfor ned i forhold til den verdien av den andre ektefellens innsats.

A.L.F har god grunn til å mistenke at enkelte har vært uvitende om sine rettigheter ved deling av skilsmissebo og blitt ”frarøvet” sine midler som i første rekke er ment å kompensere for fremtidig tap i erverv, samt at det i enkelte tilfeller kan ha forekommet ”overkjøring” av ektefellens advokat.

For ordens skyld vil vi gjengi ekteskapslovens § 61, for de som måtte ha behov for å gjøre seg kjent med denne delen av lovverket. **Se spesielt avsnitt d.**

Kontakt oss gjerne hvis du har spørsmål.

## **Kapittel 12. Delingen av formuen ved separasjon, skilsmisse m v.**

### **§ 61. Særskilte unntak fra delingen.**

Følgende eiendeler kan en ektefelle holde utenfor delingen:

- a. Eiendeler som utelukkende tjener til ektefellens personlige bruk, hvis det ikke vil være åpenbart urimelig å holde eiendelene utenfor delingen. På samme vilkår kan en ektefelle ta ut familiebilder og familiepapirer som kommer fra hans eller hennes slekt.
- b. Rettigheter i offentlige trygdeordninger, offentlige eller private pensjonsordninger, og krav etter en livrente eller livsforsikring som ikke har gjenkjøpsverdi som ektefellen eller ektefellene i fellesskap kan realisere. Hvis en ektefelles uttak fører til at den andre ektefellen blir urimelig dårlig stilt, kan han eller hun tilkjennes et beløp for å hindre dette. Ved vurderingen av om det skal tilkjennes kompensasjon, skal det blant annet legges vekt på om ekteskapet har vært langvarig. Det kan bestemmes at beløpet skal betales i avdrag.
- c. Andre eiendeler og rettigheter som ikke kan overdras eller som er av personlig karakter. Hvis en ektefelles uttak fører til at den andre ektefellen blir urimelig dårlig stilt, kan han eller hun tilkjennes et beløp for å hindre dette. Ved vurderingen av om det skal tilkjennes kompensasjon, skal det blant annet legges vekt på om ekteskapet har vært langvarig. Det kan bestemmes at beløpet skal betales i avdrag.
- d. Den beholdne verdien av erstatning, trygd eller forsikring som dekker tap i fremtidig erverv og utgifter som en personskaade antas å påføre skadelidte i fremtiden, samt den beholdne verdien av ménerstatning, yrkesskadeerstatning og oppreisning. Utbetaling fra arbeidsgiveren i forbindelse med oppsigelse eller førtidspensjonering kan holdes utenfor på samme vilkår. Skyldes det den andre ektefellens innsats at ytelsene ikke er forbrukt, skal det beløpet som kan holdes utenfor delingen, settes ned i den utstrekning det er rimelig på grunn av verdien av den andre ektefellens innsats.
- e. Eiendeler som er ervervet til særskilt bruk for barna. Slike eiendeler kan kreves uttatt av den ektefellen som får omsorgen for barna.

**Ved å annonsere i Syndrom når du fram til arbeidsmiljøskadde og fagpersonell over hele landet.**

# Støy på arbeidsplassen

**Telefoner som ringer, støy fra kollegaer eller barn som bråker er en form for støy som plager flere og flere i arbeidsmiljøet. Det danske arbeidsmiljøinstituttet har i en ny utredningsrapport sett på hvordan støy på arbeidsplassen påvirker oss.**

Av Linda Sørfjord

Flere bransjer melder om støy. I de tradisjonelle yrkene der støyen er tydelig og man vet at støyen kan føre til hørselsskade, eksempelvis byggebransjen, er støy en velkjent problemstilling. I tillegg melder arbeidstakere fra en rekke andre arbeidsplasser om at støy er belastende. Det kan dreie seg om støy fra kolleger i åpne kontorlandskap, støylekkasje gjennom vinduer eller gjennom ventilasjonssystemer.

I rapporten fra det danske arbeidsmiljøinstituttet kommer det fram at bl.a. mange lærere har problemer med sjenerende støy. Lærerne er en av faggruppene i undersøkelsen som melder om flest problemer med nedsatt hørsel, og fire av fem kvinnelige førskolelærere rapporterer om høyt støynivå på deres arbeidsplass. At stadig flere lærere rapporteres å plages av tinnitus eller øresus er også et tegn på at støyen må tas på alvor i disse yrkene.

## Mye støy gir dårligere arbeidskvalitet

Sjenerende støy er en form for støy som sjeldent resulterer i hørselsskade, og det er også vanskelig å måle graden av påvirkning. Marit Skogstad ved Statens arbeidsmiljøinstitutt sier at flere kliniske symptomer og tegn kan tilskrives slik støy.

- Kvalme, hodepine, irritabilitet, angst, nervøsitet, problemer med innsovning og tap av appetitt kan i noen tilfeller tilskrives uønsket lyd. Selv om økning av blodtrykk, mavesår og andre "stress-sykdommer" har flere årsaker, peker likevel flere studier på at støy kan gi slike plager, sier Skogstad.

Laboratorieforsøk og noen arbeidsplassundersøkelser på støyens innvirkning på å utføre oppgaver, viser at mentale oppgaver og praktiske oppgaver kan påvirkes av støy. Lavt nivå av støy viste seg å gi mindre leseproblemer. Også hos barn kan støy påvirke konsentrasjonsevnen og andre mentale funksjoner.

## Uønsket støy kan unngås

Skogstad mener det er viktig å planlegge kontorarbeidsplassen på en slik måte at åpne kontorlandskaper og lydledende ventilasjonssystemer unngås.

- Dette kan være et tiltak mot uønsket støy på arbeidsplassen. I tillegg kan små oversiktlige grupper i barnehage eller skole være andre veier å gå når det gjelder å redusere "bråket."

Kilde: Stami

## KUNNGJØRING ÅRSMØTE

Det avholdes årsmøte i  
Arbeidsmiljøskaddes Landsforening A.L.F  
helgen 27. - 29. april 2007.

Sted: Støtvig Hotell  
Larkollveien 801, 1560 Larkollen  
Telefon 69 23 61 00  
E-post: info@stotvig.no www.stotvig.no



## Veibeskrivelse

Støtvig Hotell ligger i Rygge kommune, 14 km sør for Moss. Nærmeste jernbanestasjon er Moss stasjon. Moss har fergeforbindelse til Horten. Nærmeste flyplass er Oslo Lufthavn Gardermoen, 100 km. Bussforbindelse med Moss. Avstand til Oslo, 70 km. Avstand til Svinesund, 70 km.



# - Vanlig med synstap og lammelser

**Statoil mener at «mange av oss» opplever MS-symptomer på en dårlig dag. MS-forbundet reagerer.**

Av Asle Hansen, Dagbladet

(Dagbladet.no:) I et skriftlig tilsvaer på Dagbladet.no sine avsløringer rundt den såkalte MS-saken på Statfjord A, kommer informasjonssjef Geir Gjervan i Statoil med selskapets betraktninger om MS og tilhørende symptomer.

Under overskriften «Så en kommentar til deg personlig» skriver informasjonssjefen:

*«På en dårlig dag har mange av oss symptomene som inngår i diagnosen MS, men det er ikke gitt av vi dermed har diagnosen. Dette kan jo være symptomer som synstap, nummenhet og visshet, kraftsvekkelse, ustø gange, dobbeltsyn, økt trøttbarhet, varmeintoleranse, delvise eller fullstendige lammelser og en fornemmelse av elektrisk støt langs ryggsoylen ved bøying i nakken.»*

## Reagerer skarpt

MS-forbundet reagerer skarpt på Statoils uttalelse:

- Dette er en total bagatellisering av en alvorlig kronisk sykdom som er største årsak til at unge blir invalide og at mange faller ut av arbeid, sier generalsekretær Mona Enstad i MS-forbundet.

Hun mener Statoils uttalelse bærer preg av å være hentet et sted.

- De ramser opp typiske MS-symptomer. Statoil tar ikke MS på alvor og viser at de slett ikke skjønner hva MS innebærer, sier Enstad og utdyper:

- For eksempel er ikke synstap og lammelser symptomer som hvem som helst opplever på en dårlig dag.

Hun mener Statoil forsøker å skyve et problem under teppet.

- Selskapet prøver å komme seg unna at de har et ansvar for yrkesskader, sier Mona Enstad.



KRITISK: Generalsekretær Mona Enstad i MS-forbundet. Foto: MS-forbundet

## FAKTA MS-saken

- Dagbladet.no har avslørt at flere arbeidere i en liten turbinavdeling på Statfjord A opplevde å få MS-diagnose eller andre nerveskader tidlig på 90-tallet.
- Dagbladet.no har avslørt hvordan Statoil stanset undersøkelsen som kunne gitt svar på hvorfor turbinarbeiderne blir syke.
- Turbin- og hydraulikkoljer inneholder giftige organofosfater som kan utvikle seg til nervegassliknende forbindelser under høy temperatur.
- På bakgrunn av Dagblad-avsløringer, skal Statens arbeidsmiljøinstitutt (Stami) måle etter slike giftgasser i fly og i gassturbiner offshore.
- Statoil visste om flere MS-syke. Dagbladet.no har avslørt at turbinarbeider Charles Aase ble akutt syk på Statfjord C og fikk MS-diagnose i 1990, uten at han ble tatt med i undersøkelsen av syke turbinarbeidere i 1992.
- Dagbladet.no kan dokumentere at minst åtte personer i en liten turbinavdeling på Statfjord A opplevde symptomer på MS eller fikk MS-diagnose.

Pressemelding fra Helse- og Omsorgsdepartementet:

# Eget nasjonalt råd for KOLS

**Regjeringen oppretter et Nasjonalt Råd for KOLS og har lagt fram en nasjonal strategi for KOLS-området (2006-2011).**

**- KOLS-strategien skal legge til rette for bedre kvalitet, kompetanse, kapasitet og likeverdig tilgang til helsetjenester for KOLS-pasienter, sier helse- og omsorgsminister Sylvia Brustad.**

**- 200.000 mennesker her i landet lever med KOLS og 20.000 nye vil få sykdommen neste år. Det viktigste tiltaket for å forebygge KOLS er røykeslutt og vi vurderer nå om vi skal innføre røykfri skoletid for å nå målet om en røykfri ungdomsgenerasjon, sier Brustad.**



Brustad sammen med pasient Jan Ole Olsen og generalsekretær Finn Grønseth LHL. (Foto: Knut Worsoe)

- Jeg legger vekt på at KOLS-strategien skal gi grunnlag for helhetlig og systematisk oppfølging på området. Et viktig mål er å forebygge at sykdom oppstår og helseskade forverres, gjennom systematiske tiltak innenfor hele helsetjenesten, sier Brustad. Strategien inneholder målsettinger og tiltak innen forebygging, diagnostisering, oppfølging og rehabilitering, personell og forskning.

For samfunnet som helhet byr økningen i forekomsten av KOLS på store utfordringer. Det må sikres tilstrekkelig kapasitet. Behandlingen som tilbys må være oppdatert og av god kvalitet og tjenestetilbudet må organiseres på en best mulig måte.

## Regjeringen ønsker:

- Å forebygge nye tilfeller av KOLS gjennom tiltak for røykeslutt
- Å redusere andelen personer med udiagnostisert KOLS
- Det skal utvikles rutiner for å identifisere personer med høy risiko for å utvikle KOLS
- Behandling av KOLS skal være hensiktsmessig organisert, ha

høy kvalitet og være likeverdig tilgjengelig

- Det skal utvikles god systematikk i oppfølgingen av KOLS-pasienter i primær- og spesialisthelsetjenesten
- Rehabiliteringstilbudet til KOLS-pasienter skal styrkes
- Forskning på KOLS skal styrkes
- Det skal sikres tilstrekkelig kapasitet og kompetansen hos helsepersonell på KOLS

Koordinering og samhandling er viktige stikkord for å lykkes med KOLS-strategien. Både i arbeidet med å utforme de enkelte tiltakene og i behandling og oppfølging av den enkelte pasient må det legges til rette for samarbeid mellom de ulike sektorene og virksomhetene. Et viktig bidrag til dette samarbeidet er styrkingen av Sosial- og helsedirektoratets koordineringsrolle – for å sikre helhetlig oppfølging av KOLS-strategien. Direktoratet skal påse at målsetningene følges opp gjennom konkrete tiltak i tjenestene. Det skal opprettes et nasjonalt KOLS-råd i regi av Sosial- og helsedirektoratet som skal sørge for at det etableres

nødvendige samarbeidsfora med relevante aktører, inkludert frivillig sektor.

På 1950- og 1960-tallet var Kronisk obstruktiv lungesykdom (KOLS) nesten ukjent for helsetjenesten. KOLS har i løpet av de siste tiårene utviklet seg til en folkesykdom, som særlig rammer de som røyker, og de som er utsatt for langvarig yrkeseksponering for støv og kjemikalier. Nå har sannsynligvis noe over 200 000 personer i Norge KOLS, hvorav det antas at halvparten ikke er diagnostisert.

KOLS er en alvorlig kronisk sykdom med varig nedsatt lungefunksjon. KOLS kan ikke kureres, men forløpet av sykdommen kan påvirkes og forbedres gjennom behandling, rehabilitering og endring av livsstil (røykeslutt). Sykdommen utgjør derfor en betydelig utfordring som må møtes på en offensiv og helhetlig måte. Forebygging og behandling av sykdommen vil også ha betydning for å motvirke sosiale ulikheter i helse.

## Fakta om KOLS – nasjonal utfordring

- Sykdommen har 3 elementer: obstruksjon (innsnevring av luftveiene), kronisk bronkitt og emfysem (ødelagte alveoler).
- Sykdommen karakteriseres av: hoste, oppspytt og tung pust – med varig nedsatt lungefunksjon.
- Den viktigste årsaken til KOLS, og den største risikofaktoren for utviklingen av sykdommen, er tobakksrøyking (forklarer 2 av 3 tilfeller i Norge).
- Det er estimert at vel 200 000 personer i Norge har KOLS.
- Ca. halvparten av dem med KOLS er udiagnostiserte.
- Antallet personer med KOLS øker med ca. 20 000 årlig.
- Forekomsten i Norge har økt med ca. 25 % de siste 15 år.
- Dødeligheten av KOLS er høy med 1 400 dødsfall årlig i Norge.
- Av pasienter som innlegges med KOLS dør 25 % i løpet av 2 år.
- Tall fra WHO/GOLD over utviklingen i dødelighetsrater for flere sykdommer fra 1965 til 1998, viser blant annet at mens dødelighet forårsaket av hjertesykdom ble redusert med 59 % i perioden, og dødelighet pga slag med 64 %, så økte dødeligheten pga KOLS med 163 % (GOLD – Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease).
- Tall og estimat fra WHO/GOLD viser også at mens KOLS var den 6. hyppigste dødsårsaken på verdensbasis i 1990, er den beregnet å være den 3. hyppigste i 2020 – om ca. 15 år – dersom vi ikke forebygger/setter inn tiltak.
- Til sammenligning var KOLS nærmest ukjent rundt 1950/1960.
- Jo tidligere KOLS oppdages, jo bedre er prognosen.
- Alvorlig KOLS kan gi en betydelig og varig funksjonshemming. Mange sliter med blant annet angst og depresjon i tillegg til sykdommen.
- Ved alvorlige tilstander er luftveisinfeksjoner og akutte forverringer vanlig. Akutte forverringer fører ofte til sykehusinnleggelse som er kostbart for samfunnet.
- KOLS kan ikke kureres, men forløpet av sykdommen kan påvirkes. 2 undersøkelser viser at tiltak nytter og har positiv effekt både for pasient og samfunn:
  - God lungerehabilitering hjelper! En undersøkelse ved Glitretreklubben sammenlignet antallet sykehusinnleggelse året før og året etter rehabiliteringsopphold på Glitretre, og fant at antallet innleggelse var 55 % lavere etter oppholdet.
  - Tidlig intervensjon sparer samfunnet for utgifter! En svensk undersøkelse beregnet kostnader ved intervensjon hos pasienter i forskjellige stadier av sykdommen, og fant at tidlig intervensjon sparer samfunnet for store utgifter (Sosial- og helsedirektoratet).



**Redaksjonen har tidsfrister som vi må forholde oss til slik at du skal få bladet til annonsert tid. Nummer 2-2007 skal være ute hos leserne i juni, uke 25. Vi må ha eksterne bidrag 4 uker før dette, senest uke 20.**

**Red.**

**Har du en eller flere i din omgangskrets som du har mistanke om kan ha et uheldig arbeidsmiljø omgitt av helseskadelige stoffer?**

**Tips dem om A.L.F  
[www.alfnorge.no](http://www.alfnorge.no)**

# A.L.F Telemark

A.L.F Telemark avholdt sitt siste medlemsmøte før jul onsdag 22. november på Høyers Hotell.

Til tross for uvanlig sterkt regnvær var det fullsatt rundt langbordet, da vi kunne ønske velkommen fhv. lektor Ivar Skifjeld som skulle spille og synge for oss denne kvelden. Vi har en dyktig pianist blant medlemmene våre, og til tonefølge av han sang vi først "Din tanke er fri" slik vi vanligvis gjør. Ivar Skifjeld med gitaren tok oss med på en reise i bl.a. Evert Taubes rike med både kjente og mindre kjente perler av trubaduren Taube.

Denne gangen hadde Skifjeld også med Dan Anderson og Cornelis Wreeswijk. Evert Taube er mer kjent og litt lystigere enn Dan Anderson. Det er ofte mørke klanger

i Dan Andersons diktning som i sangen "til min søster" skrevet til hennes 18-årsdag, hvor han mer enn antyder en barndom som var langt fra god.

Vår kjære Cornelis kan være svært så lystig i sine viser, slik hans liv også var det til sine tider, og både "Veronika" og flere viser gjorde lykke hos de frammøtte. Skifjeld synger med stor innlevelse, og vår hedersgjest Oddvar Nystad, veteran i NHF Telemark, som hadde håpet på "Jag ventar vid min mila" fikk den uten å ha spurt. Skifjeld bant det hele sammen med småprat om sangene og visene og hvordan de var blitt til. Han spilte og sang i 2 avdelinger - før og etter matpausen. Vi fikk servert biffgryte med tilbehør denne gang.

Pianisten vår ga til beste et par solonummer på klarinett som er hans hovedinstrument, og som alltid var det nydelig. Utlodning med mange førjulsgevinster gikk greit unna. Lektor Skifjeld ble takket for den fine opplevelsen han hadde gitt oss. Til slutt kom julenissen med pakke til leder og co, for å ha stått på i 20 år for laget. Uventet og rørende. Så bar det ut i, om mulig enda mer regn enn da vi ankom, men tonen og ordene fra kvelden bar vi med oss, og de fulgte oss inn i drømmeland denne novemberkvelden.

*Sekretæren*

Utvalgt samarbeidspartner for A.L.F



ADVOKATFIRMAET

## JUDICIUM DA

LEON LARSEN • NILS E. TANGEDAL • GUNNAR NÆSS  
HELGE POSNER • LASSE SOLBERG

MEDLEMMER AV DEN NORSKE ADVOKATFORENING

Vårt firma har mange års erfaring med personskadesaker, yrkesskader og yrkessykdommer/miljøskader. Vi står til tjeneste og gir en første gangs konsultasjon gratis. Ring og spør etter Helge Posner, Leon Larsen eller Gunnar Næss.

Strandgaten 1, Postboks 764 Sentrum  
5807 BERGEN

E-post: [advokat@judicium.no](mailto:advokat@judicium.no)

Tlf. 55 31 89 10

Faks 55 23 45 35

# Årsavslutning med felles julebord



*Fra venstre: Jorun Wrolsen, Inger Lise Tosland, Dag Wrolsen, Tor Thorsen, Mona og Bjørn Harveland, Villy Morland, Øyvind Sørsvann, fru Sørsvann og Sven Sørensen.*

Som i tidligere år har A.L.F Aust-Agder avholdt julemøte for medlemmene.

I samarbeide med NHF Arendal var det invitert til julebord 9. desember.

Totalt var det 30 personer til stede, 15 fra hvert lag. Det ble servert tradisjonell julemat med riskrem til dessert. Senere på kvelden var det kaffe og bløtkake.

Det har nærmest blitt en tradisjon med det årlige julemøtet sammen.

Dessverre er det ikke alltid nok påmeldte til å arrangere noe slikt alene, derfor er det positivt at vi kan samarbeide om dette.

I år var det fjerde gang vi var samlet, og det var gledelig nok påmeldt noen nye fjes, og det er jo alltid hyggelig.

Vi leier et klubblokale på Tromøy i nærheten av der kasserer bor, - da blir det enklere med alt det som skal forberedes i forkant. Rigging og pynting av lokalet legges det stor vekt på.

Det blir leid inn to unge jenter som står for servering og kjøkkentjenesten.

Underholdningen var det en lokal visesanger/revyartist som sto for.

Kjell Morka fra Arendal underholdt oss i en time med sang og gode historier.

Timene går fort i hyggelig lag, da

klokka nærmet seg halv tolv var det tid for å slutte av.

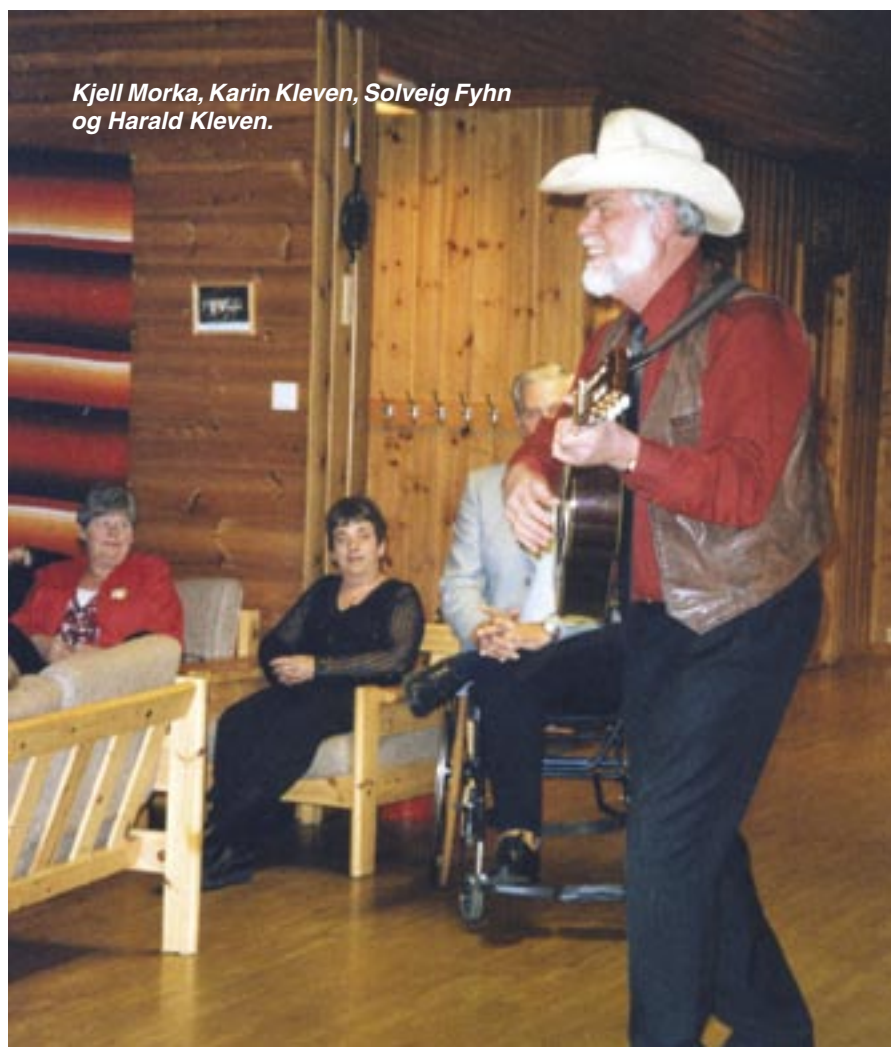
Men da hadde vi holdt på i nesten 6 timer. Når noen først begynner å si takk for seg, har det lett for å bli slik at andre også reiser seg.

Tiltaket frister absolutt til gjentakelse. Så lenge medlemmene er interessert så får vi forsøke å få dette til flere ganger.

Som et ekstra tilbud til medlemmene var alt gratis i år, men det er ikke sikkert at det kan gjøres hvert år.

Tidligere har det av og til vært krevd inn en liten egenandel.

*For A.L.F. Aust-Agder  
Ole Stiansen (kasserer)*



*Kjell Morka, Karin Kleven, Solveig Fyhn og Harald Kleven.*

# Jeg kjenner en mann

Tekst og foto: Ole Herman Strand

Jeg kjenner en mann som heter Ulf Lodde, og jeg kjenner en mann som heter Frode Gunstensen. Disse to kjenner hverandre ikke, men de har det til felles at de er arbeidsmiljøskadet og uføretrygdet på grunn av løsemiddelskader. Ulf bor på Stikkaåsen utenfor Sarpsborg.

Frode er redaktør i Syndrom, og jeg tenkte at jeg ville skrive litt om Ulf i det bladet. Hva er det som er så spesielt med Ulf, kan nok de fleste tenke, og da må jeg skynde meg å skrive at han driver med body building. Jeg kan nevne noe av det viktigste på hans merittliste: 1. plass i Oslo Open for veteraner som er det samme som NM. Ulf er 62 år. 2. plass i klasse for vanlige seniorer samme året. 2. plass i Nordisk Mesterskap, og ... Ja dette altså for å nevne noe.

Ulf begynte å trene seriøst først når han var 57 år, og da hadde han allerede vært ufør siden han var litt over 40.

Jeg har jobbet i plastindustrien i nesten hele mitt yrkesaktive liv, sier Ulf. Han er født og oppvokst i Kirkenes, men flyttet først til Stockholm da han var 17 år. Senere flyttet han til Norge, og jobbet først i mange år i en bedrift som produserte båter i plast. Der var luftingen ganske bra, sier han, men senere når han jobbet i en stor bedrift hvor han foretok reparasjoner og lagde ting i plast på forskjellige steder i fabrikken, uten noen beskyttelse, da ble han syk. Gass, polyester, kjemikalier og lekkasjer, er ingen god kombinasjon. Ulf har nå vært uføretrygdet i 20 år.

På en rutinekontroll hos legen for noen år siden, viste det seg at han hadde alt for høyt undertrykk og alt for høyt kolesterol. Han levde i faresonen og legen skrev ut medisiner, og disse brukte han i ca et halvt år. Tilfeldigvis en morgen, hørte han på et radioprogram om helse, der en finsk professor deltok. Denne professoren sa: ”**Det er ingen leger som kan gjøre mer med deg enn det du selv kan gjøre**”. Ulf hadde hele tiden tenkt at det var ille at han måtte gå på disse medisiner resten av sitt liv, og bestemte seg for å gjøre noe. Han tenkte, løsemiddelskadet, høyt

blodtrykk og alt for høyt kolesterol, nå var han virkelig i faresonen. Han startet med trening i sin egen garasje med noen apparater han hadde stående, utvidet med flere apparater, og trente ganske jevnt. Nå hadde han bestemt seg. Etter et halvt år kunne han slutte med blodtrykks- og kolesterolmedisinene. Garasjen så etter hvert ut som et helsestudio. Ulf sier: Jeg ble da enda mer inspirert, la totalt om kostholdet også, og fant ut at det var like viktig som selve treningen. Jeg bestemte meg for å bli total avholden fra alkohol, for alkohol var heller ikke bra for løsemiddelskaden min. Ikke noe gift kommer inn i meg. Jeg nevner at jeg spiser havregryn og rosiner hver eneste morgen.

Etter ca 1 år traff han på en bodybuilder, en ekspert, i et treningsstudio, og han spurte om jeg kunne tenke seg å stille opp i konkurranser. ”Jeg måtte lære meg å posere, og etter en stund så vant jeg altså i Oslo Open.”



Ulf i positur.





Jeg kommer aldri til å slutte med dette. Jeg har blitt i så mye bedre form både fysisk og ikke minst psykisk. Formen min akkurat nå, den fysiske også, er bedre enn det den noen gang har vært, føler jeg. En liten morsom historie: Frisøren min, en dame på 25 – 30 år, sa til meg at hun aldri hadde sett en person med så fin kropp. Ulf ler litt når han sier det og fortsetter, det gjorde jo ikke inspirasjonen og motivasjonen noe mindre, og ler enda mer.

Alle i min krets synes det er fint det som har skjedd med meg. Løsemiddelskaden har jeg jo uansett, og for bestandig, men nå er det så mye annet som er positivt. Selv om situasjonen var ganske mørk for noen år siden, så er situasjonen helt annerledes nå.



*En imponerende premiesamling er det blitt etter hvert.*



Til alle dere som leser dette: Om det ser mørkt ut, om dagene er slitsomme og plagsomme, så bestem dere for å gjøre noe med det selv. Ikke start for hardt, tren lett og la lystene komme, så står du gjennom motgangene, og gi aldri opp.

Ulf er en allsidig person. Foruten det som jeg allerede har skrevet om, så er han flink til å male. Det henger mange fine egenproduserte malerier på veggene hjemme i huset hans. Han er treskjærer, knivmaker og steinsliper. Spesielt imponert ble jeg av knivene som han har laget. Til og med håndtakene er finurlig skåret ut i flotte dyrefigurer av røtter fra bjørk.

Jeg som skriver dette, er noen år yngre enn Ulf, og blir nesten forlegen når jeg ser hva han har fått til med seg selv, av seg selv. Ja, jeg tror de fleste uansett alder, blir imponert når de ser og kommer i kontakt med Ulf. Det var enda en ting jeg la merke til når jeg snakket med Ulf, han smilte uavbrutt. Det smittet over til meg, så vi hadde en meget hyggelig stund sammen.

Han er løsemiddelskadet men ikke medlem av foreningen, og det overlater jeg til Frode å gjøre noe med.

Lykke til kjære lesere av Syndrom, jeg håper at Ulf er en kilde til etterfølgelse for mange av dere.

# Foreslår forbud mot toluen og triklorbenzen

**SFT foreslår å forby stoffene toluen og triklorbenzen. Høringsfristen var 15. januar 2007.**

Forbudet mot toluen vil gjelde for lim og spraymaling som selges til forbrukere. Formålet er å gi forbrukerne bedre beskyttelse mot et skadelig løsemiddel.

For triklorbenzen (TCB) innbærer forslaget et generelt forbud med unntak for tre typer industriprosesser (til bruk i syntese, som løsemiddel i lukkede, kjemiske kloreringsprosesser og i fremstilling av trinitro og triaminobenzen). I Norge brukes TBC i dag kun i begrensede mengder innen forskning og utvikling. Forbudet vil hindre at ny bruk av stoffet etableres i Norge.

## Tilsvarende reguleringer i EU

Forslagene er i tråd med et endringsdirektiv til EUs begrensingsdirektiv. De nye bestemmelsene skal tre i kraft fra 15. juni 2007. I Norge er bruken av de to stoffene begrenset, men det er viktig å unngå at Norge blir dumpingland for produkter og produksjon der de to stoffene brukes når forbudet innføres i EU.

## Konsekvenser av forbudene

- Innholdet av toluen i lim og spraymaling beregnet på salg til forbrukere må være under 0,1 % vektprosent. Bruken av toluen til andre formål vil fortsatt være tillatt.
- Forbudet vil gi reduksjon i akutte helseproblemer som lett kan oppstå på grunn av eksponering for toluen fra disse produktene.
- Forbudet vil kun berøre et fåtall av de toluenholdige produktene på markedet. Kostnadene forventes ikke å bli vesentlige.
- Reguleringen av TCB innebærer et generelt forbud mot produkter som inneholder 0,1 vektprosent av stoffet eller mer. Unntak gjøres for bruk av TCB i de tre nevnte industriprosessene.
- TCB-forbudet gir små miljø- og helseeffekter i Norge fordi bruken allerede er meget begrenset.
- Kostnadene knyttet til å forby TBC forventes å bli begrensede.

*Kilde: SFT*



## Årsaksbehandling av kloakk-gasser og gasslukt med Nutriox®

Bruk av Nutriox® hindrer septiske forhold i ledningsnett og på renseanlegg.

### Hvordan oppstår gass og gassluktproblemer

Bakterier bryter ned organisk stoff i avløpsvann og slam. Brukes tilgjengelig oksygen opp i denne prosessen, oppstår anaerobe eller septiske forhold. Slike forhold fører til helsefarlig og korrosiv hydrogensulfid (H<sub>2</sub>S) og andre uønskede og illeluktende kloakk-gasser.

### Nutriox®-prosessen

Ved Nutriox®-prosessen tilføres bakteriene en spesialprodusert og ufarlig nitratløsning av høyeste renhetsgrad og vannløselighet. I en biologisk prosess kultiveres en ønsket bakteriekultur. Produksjon av H<sub>2</sub>S og uønskede kloakk-gasser opphører.

### Behandling av avløpsvann og slam

Tilsettes Nutriox® forbedres bakteriekulturen i avløpsvann. Helse- og miljørisikoen fra uønskede kloakk-gasser reduseres til et minimum. Korrosjon og sjenerende lukt forhindres. Renseanlegget avlastes. Dosering på slam forhindrer helsefarlig gassutvikling og sjenerende gasslukt. Avvanningsegenskaper, koagulering og separasjon forbedres.

### Doseringskontroll

For optimal dosering av Nutriox® anbefales bruk av Yara's spesialutviklede doseringskontrollere. Tilsetting er mulig i pumpestasjoner, kummer, fortykkere, slam-lagertanker og til septikk. Anbefales også på industrielt avløpsvann.

For mer informasjon ta kontakt på telefon 24 15 74 11

[www.yara.no](http://www.yara.no)



# Samlivsproblematikk – pårørende i fokus

Et informasjonsprosjekt signert A.L.F

**A.L.F Oslo ble i høst, av A.L.Fs hovedstyre, tildelt ansvaret for et pilotprosjekt under tittelen "Samlivsproblematikk – pårørende i fokus", og prosjektet ble innledet med et kurs/seminar om bord på MS Color Festival i dagene 4 – 5. desember 2006.**



Nestleder i A.L.F, Oddvar Petersen, innledet kurset.

**Tekst:** Geir Werner, styreleder A.L.F Oslo  
**Oddvar Petersen, nestleder A.L.F**  
**Foto:** Jan Arne Dammen, styreleder  
A.L.F Buskerud

Erfaringer fra pilotprosjektet er ment å danne grunnlaget for en egen informasjonstrykksak spesielt for pårørende, slik at disse bedre takler situasjoner og utfordringer med det å fremstå som en ressursperson til et familiemedlem som har pådratt seg sykdom/skade som følge av eksponeringer i arbeidsmiljøet bedre. Likeså er det ment at en slik trykksak vil synliggjøre A.L.Fs kunnskaper og erfaringer og samtidig bli et godt hjelpemiddel for personer som arbeider med samlivsproblematikk innenfor den offentlige sektor.

A.L.Fs hovedstyre har bevilget kr. 60.000.00 av egne midler til prosjektet.

## Stor interesse for deltakelse.

Tillitsvalgte og medlemmer fra hele den sørlige landsdelen, fra



En del av kursdeltagerne.

Trøndelag i nord til Agder fylkene i sør, Oslo og Akershus sentralt og Hordaland/Rogaland i vest meldte seg på. Det var til sammen 28 deltakere, så maksimumsgrensa for deltakere var oppnådd.

MS Color Festival har landlige hver mandag i Oslo og derfor er det både praktisk og hyggelig å være på et slikt kurs/seminar. Det blir heller ikke så stressende når en har mulighet til å utnytte hele dagen.

## Samlivsproblematikk et vanskelig og mangfoldig tema

Kurset startet mandag morgen den 4. desember om bord på MS Color Festival. Nestleder i A.L.Fs hovedstyre, Oddvar Petersen innledet med et lengre foredrag omkring temaet for kurset/seminaret. Etter innledningen ble Oddvar avløst av en av våre medlemmer som er ektefelle med en løsemiddelskadd og som fortalte om sin vanskelige situasjon. Historien er gjengitt på neste side, noe forkortet og anonymisert.



Det var på forhånd bestemt å legge inn flere pauser enn vanlig, såkalte arbeidspauser som ble benyttet til utveksling av erfaringer og andre kommentarer som ikke kom med i plenum. Intensjonen vår med slike pauser var at vi skulle gi alle en mulighet til å snakke ut om sine problemer utenom plenum.

Vi vet av erfaring at mange vil gjerne diskutere på tomannshånd når det gjelder saker av personlig karakter. Dette var ivaretatt av sekretæren som noterte informasjon som det var viktig å ta vare på. Dette viste seg å være en god løsning da det fremkom mange synspunkter på problemområder som ellers ikke ville ha kommet frem.

### **Festmat og sosialt samvær hører med**

Om kvelden trakk alle i finstasen og deltok på den bebudede jubileumsjulemiddagen med tilbehør. Det var bestilt julebuffet og alle så ut til å nyte både den herlige julematen og den sosiale atmosfæren som rådet. Utover mot de sene nattetimer ble det sosiale samværet ispedd hyggelig underholdning og god dansemusikk fra skipets orkester. Til tross for at det blåste storm ute, merket man ikke så



*Et avbrekk i gruppearbeidet, til ære for fotografen.*

veldig mye til dette da fergen tok bølgene ganske godt. Noen ble litt sjøsyke, men de fleste taklet dette ganske bra.

### **Ny dag, nye oppgaver**

Dagen etter startet kurset ca. 1 time etter at MS Color Festival forlot Frederikshavn. Kursets andre dag var forbeholdt gruppearbeid. Det vil si at vi delte alle opp i fem grupper som fikk hvert sitt flipover-ark hvor det skulle nedtegnes 10 – 15 forskjellige problemstillinger man av erfaring vet man kommer ut for og hvilke tanker man gjør seg i forbindelse med disse.

Flipover-arkene ble liggende på samme bordet i lunsjen. Etter lunsj byttet alle gruppene bord og dis-

kuterte videre på grunnlag av hva den andre gruppen hadde kommet til og gjorde en ny rangering. Til slutt fikk man to rangeringer av ca 50 – 60 forskjellige problemstillinger. Flipover-arkene ble deretter hengt på en vegg ved siden av hverandre og man konkluderte med at en hovedrangering av 11 hovedpunkter skulle kunne danne essensen for det videre arbeidet med informasjonstrykksaken, samt at de andre punktene skulle danne underpunkter i de 11 gruppene. Alt annet informasjonsmateriale og kommentarer er tatt vare på og disse vil også utgjøre en viktig del av ingrediensene i den kommende trykksaken.

Det var bred enighet om at kurset hadde vært særdeles vellykket og lærerikt for de fleste av oss. Kurset ble avsluttet like før ankomst til Oslo.

### **Mye arbeid med systematisering, tekstforfating og illustrering gjenstår**

Da kurset var starten på et større pilotprosjekt i forbindelse med utgivelse av en informasjonstrykksak om pårørendes situasjon i samlivet med en yrkesskadd ektefelle eller



*Problemstillinger og erfaringer diskuteres.*



Fornøyde deltakere. F. v.: Nina Susan Ellertsen, Kari Ellertsen og Jan Inge Olsen.

et familiemedlem, er det allerede opprettet kontinuitet i det videre arbeid med prosjektet. Arbeidstitelen er fremdeles, **Samlivsproblematikk – pårørende i fokus**, og det vil den være inntil videre. Vi vet ikke i skrivende stund hva senere prosjekt titler vil være eller hva trykksaken til slutt vil hete, men vi mener at det er viktig å binde videre arbeid til det kurset som ble avholdt og den informasjonen som skal bearbeides videre i en sammenhengende tekst med god layout osv. slik at trykksaken blir omtrent like god om enn ikke bedre visuelt som "Veiviser".

Det sier seg selv at enkelte ting må anonymiseres og andre ting som har lik betydning, men som er skrevet forskjellig, må sammenfattes. Dette arbeidet pågår nå i disse dager. Det vil si at vi nå tilrettelegger materialet på en slik måte at man kan bruke dette enkelt for videre tekstarbeid. Det ble som beskrevet over, utarbeidet en konklusjon basert på prioriteringer i gruppearbeidene med følgende oppsummering:

1. **Barn, familie**
2. **Kunnskap om diagnose**

3. **Utredning, mistanke om ervervet sykdom**
4. **Empati, omsorg, følelse**
5. **Økonomi, usikker fremtid**
6. **Forskjellige begrensninger**
7. **Ufrivillig barnløshet**
8. **Seksuelle samlivsproblemer**

9. **Sosial isolasjon**
10. **Delegering av ansvar**
11. **Opprettholde sosiale aktiviteter**

Denne oppsummeringen vil danne grunnlag for hovedavsnittene i trykksaken. De andre konklusjonene vil kunne danne underavsnitt. Kommentarene vil kunne tas med i hele sammenhengen. Alt i alt var kurset hyggelig og lærerikt samtidig som vi fikk, via god toveiskommunikasjon, ut mange kommentarer og synspunkter som nå danner grunnlaget for den nye trykksaken. Vi håper at trykksaken er ferdig om et års tid, at den kan være et supplement til "Veiviser" og fungere som et hjelpemiddel for personer innen offentlig sektor som har slik problematikk som sitt ansvarsområde.

**Utvalgt samarbeidspartner for A.L.F**

**Advokatfirmaet Nidaros DA**  
MNA



Vi har lang og bred erfaring med behandling av personskadesaker, forsikringssaker, erstatningssaker og trykkesaker.

Advokat Ivar Chr. Andersskog  
 Advokat Bjørn M. Brauti  
 Advokat Robert Helberg  
 Advokat Solveig Moen  
 Advokat Knut Melting  
 Advokat/MBA Hasse Benberg  
 Advokat Magnhild Børsting Røe  
 Advokatfullmektig Morten Muus-Falck  
 Advokatfullmektig Hilde Wahl Moen

Advokatfirmaet Nidaros DA  
 Kjøpmannsgt. 19  
 7013 Trondheim, Norway

Telefon +47 73 87 99 99  
 Telefaks + 47 73 87 99 98  
 E-Post: post@nidarosda.no  
 www.nidarosda.no

*En ektefelle forteller litt fra sin erfaring.  
En historie fra den virkelige hverdagen, til ettertanke for oss alle.*

## Min mann er løsmiddelskadet i dag

Han har gjennom hele sitt arbeidsliv vært i kontakt med løsemidler. Han burde selvsagt ha sluttet da jeg merket at noe var galt, men vi visste da ikke hva det var og han var av den gammeldagse sorten, glad i å jobbe, glad i kollegaene sine og han skulle stå løpet ut. Det at han til slutt måtte gi opp i en alder av 66 år var tungt nok. Han fikk en lang depresjon, falt sammen og ble helt i ubalanse..

Men det var altså da han var ca. 58 år at jeg skjønnte at noe var galt, men visste som sagt ikke hva dette kunne være. Han var blitt utrolig glemsk, særlig kort-tidshukommelsen, hva som hadde skjedd og hva jeg og vi hadde snakket om i går var helt borte. Dette synes jeg var noe tidlig for alderen. Han hadde også begynte å bli veldig fort irritert og sint, noe han ikke hadde vært før. Han var veldig mye trett og svimmel, både på jobb og hjemme. Tålte dårlig høye lyder, han fikk tydelig innlæringsvansker, klarte ikke lenger å utføre ting som han hadde utført før, både hjemme og på hytta vår. Han var mye kvalm, hadde veldig dårlig matlyst. Slimhinnene i nesen var ødelagt og det bare rant hele dagen, noe som også var veldig slitsomt for han. Da vi var på hytta og skulle beise en sommer fant jeg han bak uthuset hvor han brakk seg og var dårlig. Han klarte "ikke den lukta fra beisen", han måtte legge seg å sove i flere timer.

Hva som gjorde at jeg tok affære husker jeg ikke, bortsett fra at han forandret seg på mange felt, samlivet vårt var i ferd med å bli veldig problematisk. Jeg tok i hvert fall kontakt med bedriftslegen på jobben hans, og lurte på om det kunne være noe galt der med miljøet. Han satte i gang en befaring på arbeidsplassen hans som resulterte i installasjon av utlufting. Før dette ble gjort hadde han bl.a. stått inne i et lukket rom, døren godt igjen og ingen utlufting mens han utførte en del av sine arbeidsoppgaver. Om utluftingen ble riktig installert vet ikke jeg. Men det var nå tydelig at skaden allerede var skjedd for hans del. Han jobbet som sagt videre. Var veldig sta og ærekjær. For en ting er jo helt sikkert, at disse skadene kommer snikende over tid. Du jobber i et forurenset miljø

uten at man er klar hvor galt dette kan bli. Flere på jobben hans fortalte at de var veldig mye trette, men de var enda unge.

Han har vært til utredning og da hadde vi bl.a. med oss papirer på hvilke løsemidler / stoffer han hadde vært i kontakt med. Lista var lang, altså en yrkes-historie på papir.

Det er trist og vondt å oppleve og se at den du er glad i forandrer personlighet, mer eller mindre. Atferdsmønsteret og humøret ble totalt endret. Jeg og våre to sønner syntes veldig synd på pappaen vår. På hans siste bursdag skrev den ene sønnen vår et "kjærlighetsbrev" til han. Jeg vil gjerne gjengi noe av dette:

Jeg ønsker deg pappa gratulerer med dagen. Jeg har tenkt mye på hvor god pappa du alltid har vært for gutta dine. Jeg synes du fortjener stor oppmerksomhet for dette innimellom. Du har begynt å glemme mye og faren for at du også har glemt dette gjør at jeg vil minne deg på hvor fin pappa du er. Nå som jeg har fått en sønn og du har blitt farfar skal jeg fortelle han historien om vår høvding og general. Vi har mange gode minner sammen i familien, og vi skal hjelpe deg videre.

Min mann og jeg har hatt det veldig vanskelig gjennom mange år. Det har gått og går fremdeles litt i bølger. Formen, humøret går fort opp og ned. Jeg måtte jo overta alt etter hvert. Ansvar for hytta, leiligheten, økonomien vår. Dette var tungt for han å gi fra seg. Dette hadde vært hans område i alle år, og dette hadde ikke jeg noe greie på. Til slutt ble han også fratatt sertifikatet sitt. Jeg så at bilkjøringen endret seg, og han var ofte veldig trett når vi kjørte. Han ble sint og irritert i trafikken, kjørte mye fortere, ingen skulle kjøre forbi oss. Jeg var mer enn en gang livredd. Jeg kontaktet fastlegen vår og snakket med han, og det endte altså med at han ikke fikk kjøre bil mer. Min mann hadde ingen forståelse for dette. Han hadde kjørt bil i alle år. Dette kunne han. Det er klart at dette var helt forferdelig. Jeg kjører ikke

bil så vi ga da bilen bort til en av sønnene våre, og han kjører oss stort sett dit vi vil. Dette fungerer gudskjelov bra for oss.

Det har vært mange tårer, jeg har vært redd, sint, fortvilet. Stort sett veldig frustrert over den nye livssituasjonen vår. Nå hadde vi fått problemer vi ikke kunne løse like greit og raskt som før. Ingenting av alt vi hadde planlagt for fremtiden og alderdommen ble noe av. Vi må i så fall legge helt andre planer, som er under utarbeidelse.

Men med årene har jeg lært meg en del knep sånn at samlivet vårt kan fortsette på en ny og til tider tilfredsstillende måte.. Når det var på det verste sa sønnen min en gang: Hvis du skal få et tilfredsstillende liv heretter er det faktisk du som må forandre deg, mamma. Pappa kan ikke, og skjønner ikke dette. Og etter hvert har jeg klart det. Av skade blir man klok. Jeg må ikke stresse, ikke snakke med for høy stemme, ikke være bestemmende, ikke avbryte, ikke støvsuge. Da får jeg høre det. Til tider er alt galt med meg. Konfliktene virker uforståelige mange ganger for resten av familien. Han vet han er skadet, men ellers er det ikke noe galt eller noe spesielt med han, det er oss, mest meg, det er noe galt med. Han har ikke tilstrekkelig forståelse eller kunnskap om sin egen skade eller livssituasjon, og dette kan vi faktisk ikke snakke om en gang. Jeg har da lært meg å snu det andre kinnet til, jeg diskuterer ikke mer, utbruddene hans går som regel fort over, og så er det greit igjen så lenge det varer.

Jeg har faktisk mange venner som gjennom disse vanskelige årene, snart 10 år, har foreslått meg å flytte, skaffe meg en annen leilighet. Den tanken har aldri falt meg inn, det kunne jeg overhodet ikke

tenke meg. Vi har vært sammen og fulgt hverandre i tykt og tynt helt fra vi var unge, og så skulle jeg forlate han når han tener meg mest. Aldri. Tross alt, den største ressursen den miljøskadde har er jo de pårørende.

Vi pårørende kan også treffes, gi hverandre noen råd og vink og kanskje trøste hverandre litt.

Vi kan støtte hverandre og bekrefte hverandres opplevelser, og så kan vi le sammen og kanskje gi hverandre en klem når det trengs. Det er viktig og få konstatert at de tankene vi sliter med er normale i vår situasjon, både når det gjelder glede, sorg, redsel, sinne eller aggresjon. Dette er normale følelser i en unormal situasjon

Til slutt vil jeg takke høyt og tydelig Oddvar Petersen. Han er en utrolig mann. Han har masse ressurser, kunnskap og erfaringer gjennom sitt lange virke i foreningen og som menneske. Han har alltid tid til å lytte, er behagelig og hjelpsom mot alle som trenger det. Det hadde nok tatt lengre tid å finne en vei ut av min vanskelige livssituasjon hvis ikke jeg hadde snakket med deg Oddvar. Ta godt vare på deg selv. Det er så mange som trenger deg.

En ros skal også arrangementskomiteen ha som er ledet av Geir Werner. Et flott arrangement tror jeg dette blir.

Så gjenstår det bare fra meg å ønske oss alle lykke til... med alt.

Vi har 2 dager å høre, lære og ikke minst hygge oss sammen. Jeg gleder meg til å bli bedre kjent med dere.

**Takk!**

## Nye medlemmer

**Syndrom ønsker alle nye medlemmer velkommen  
til Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F)**

Oslo	12	Telemark	2	Sør-Trøndelag	1
Akershus	3	Aust-Agder	1	Nord-Trøndelag	0
Østfold	0	Vest-Agder	3	Nordland	0
Hedmark	0	Rogaland	3	Troms	0
Oppland	0	Hordaland	4	Finnmark	0
Buskerud	2	Møre og Romsdal	4		
Vestfold	1	Sogn og Fjordane	0	<b>Totalt</b>	<b>36</b>

# Knockoutmus i kreftforskningen

**Forskere fra STAMI har undersøkt hvordan en bestemt reseptor påvirker omsetningen av kreftfremkallende tjærestoff.**

Av Steen Mollerup

Polysykliske aromatiske hydrokarboner (forkortes PAH, men kalles også tjærestoffer) er en gruppe kjemikalier som finnes mange steder i miljøet. Stoffene dannes i hovedsak ved ufullstendig forbrenning av organisk materiale og fossilt brensel. Eksponeringen for PAH kan være høy blant ansatte i elektrokjemisk industri. Også folk som bor i byer og røykere får i seg en del PAH.

## Kreftfremkallende PAH

Flere PAH-er er klassifisert som kreftfremkallende. De fleste av disse er ikke kreftfremkallende i seg selv, men underveis i den biologiske nedbrytingsprosess dannes reaktive mellomprodukter (biologisk aktivering). Slike mellomprodukt kan føre til skade

på både proteiner og arvestoffet (DNA) i eksponerte celler. For mange kreftfremkallende stoffer er det en sammenheng mellom deres DNA-skadende potensiale og kreftfremkallende effekt.

Inne i cellen binder PAH-stoffene til arylhydrokarbonreseptoren (Ahr). Denne reseptoren regulerer en lang rekke prosesser som er sentrale for biologisk aktivering av PAH til kreftfremkallende forbindelser. Forskerne på STAMI har benyttet en musemodell, som mangler genet for Ahr, og som derfor ikke har denne reseptoren. Man studerte omsetting av PAH i musene som manglet Ahr og sammenliknet resultatene med såkalte normale (villtype) mus.

Imotsetning til hva en umiddelbart skulle forvente, fant gruppen på STAMI at musene som manglet Ahr fikk betydelig mer skade på proteiner og DNA enn normale mus. Dette kan umiddelbart virke paradoksalt, ettersom tidligere forsøk har vist at PAH tilsynelatende ikke er kreftfremkallende i denne musemodellen.

tende ikke er kreftfremkallende i denne musemodellen.

## Funn

Resultatene ble tolket av forskerne dit hen at dyrene som mangler Ahr-reseptoren har en langsommere bioaktivering av PAH og at dette var grunnen til at de fikk mer protein- og DNA-skade. Normale dyr var antakelig i høyere grad i stand til effektivt å omsette og skille seg av med PAH-forbindelsene. Hvordan dette kan henge sammen med at mus som mangler Ahr tilsynelatende ikke utvikler kreft etter eksponering for PAH er fremdeles ikke kjent, men forskergruppen arbeider videre med dette.

Slike studier er helt nødvendige for at forstå hvordan kjemiske stoffer (i dette tilfelle PAH) utøver deres kreftfremkallende effekter. Studiene er også viktige som grunnlag for myndigheter, som avgjør om tiltak skal iverksettes med henblikk på å beskytte arbeidstakere mot eksponering.

Utvalgt samarbeidspartner for A.L.F

ADVOKATENE  
**FOYN & CO.**  
MNA

- Yrkesskader
- Pasientskader
- Trafikkskader
- Strafferett
- Familie arv/skifte
- Vi har bred erfaring innen alle trygderettslige problemstillinger

Roger Foyn  
Geir Moldegård-Eriksen

Trygdefaglig rådgiver  
Knut-Owe Karlsen

I KONTORFELLESKAP:  
Advokat Arne Snaprud

Nedre Slottsgate 15  
0157 OSLO  
Telefon 23 35 65 30  
Telefaks 23 35 65 36  
E-post: roger@foynadvokatene.no

Filial Sandvika  
Telefon 67 55 02 65



# Utgifter til juridisk bistand

## ved yrkesskade- eller yrkessykdomssak ifm. henvendelser fra medlemmer i A.L.F

Av Bjørn M. Brauti  
Advokat/partner  
Advokatfirmaet Nidaros DA

Advokatfirmaet Nidaros DA har som kjent tre advokater som arbeider med personskadesaker.

Vi har en samarbeidsavtale med A.L.F. Denne avtalen tar sikte på å sette A.L.F.s medlemmer i fokus. Derfor har vi gitt alle A.L.F-medlemmer et tilbud om at vi IKKE skal fakturere for vårt arbeid med mindre vår klient har mottatt hel eller delvis erstatning eller at vi på forhånd har avtalt at videre arbeid vil måtte bekostes helt eller delvis av vår klient. Dette siste kan være tilfellet hvor vi har benyttet lang tid på en sak eller at vi anbefaler vår klient å få innhentet en spesialisterklæring som klienten må bekoste. Dette er noen vi anbefaler når vi med rimelig stor grad av sikkerhet kan si at denne kostnaden sannsynligvis vil være tilnærmet avgjørende for sakens utfall.

Utgangspunktet er at ansvarlig selskap dekker utgifter til juridisk bistand ifm. advokatens arbeid med selve ansvarssaken. Arbeid advokaten har med andre forsikringer, f. eks. ulykkesdekninger, både kollektive og individuelle, dekkes ikke av ansvarlig selskap eller av det offentlige. Men om ansvarlig selskap ikke vil dekke slike utgifter ifm. arbeid med ansvarssaken og klienten ikke får fri rettshjelp eller fri sakførsel, vil vi ikke fakturere for vårt

arbeid med mindre klienten har mottatt erstatning eller på annen måte har inngått avtale med oss om oppgjør.

På denne måte ønsker vi å bidra til at terskelen for å ta kontakt med advokat skal bli vesentlig mindre. Vi VET at alt for mange venter for lenge før man tar kontakt med advokat for hjelp, noe som ofte ødelegger den skaddes økonomiske fremtid.

Uansett tar vi IKKE betalt for en gjennomgang av saken for å

kunne foreta en vurdering av om videre saksbehandling er hensiktsmessig.

Fokus for oss og A.L.F er å gi A.L.F.s medlemmer trygghet og kunnskap som er nødvendig for å ivareta egne rettigheter og sikre eventuelle krav.

Vi håper etter dette at alle som føler for det tar kontakt for å få en vurdering av sin sak uten redsel for å pådra seg kostnader i en allerede anstrengt økonomisk situasjon.

**Har jeg krav på erstatning?**

Utvalgt samarbeidspartner for A.L.F

- personskade
- trafikkskade
- yrkesskade
- pasientskade
- forsikringsrett
- bolig- og eiendomsrett
- arbeidsrett
- barnerett/vern
- arve- og familierett
- alminnelig praksis

Trenger du hjelp i den forbindelse, ta kontakt med vårt kontor for en uforpliktende samtale!

I de fleste tilfeller vil du ha krav på full eller delvis dekning av advokatutgifter fra forsikringsselskap eller andre rettshjelpsordninger.

**55 90 85 80**  
Faks 55 90 85 81

E-post: [post@drageset-preto.no](mailto:post@drageset-preto.no)  
[www.drageset-preto.no](http://www.drageset-preto.no)  
Kroepeliengården  
Strandgaten 18, 5013 Bergen  
Advokatfullmektig Erik Johan Mjelde

Advokatene  
**Eva Drageset & Siren Preto ANS**  
Medlemmer av Den Norske Advokatforening

Medlemmer av Den Norske Advokatforening

# Pionerdykkerne – hva har skjedd?

**Staten har tatt ansvar for pionerdykkerne på moralsk og politisk grunnlag, men har ikke erkjent et juridisk ansvar for de skader pionerdykkerne ble påført. Hvis man ønsker fastslått et juridisk erstatningsrettslig ansvar, hører det naturlig hjemme i domstolene. Nå har flere dykkere valgt å bringe sin sak inn for retten.**

Den senere tid har det vært flere oppslag i media om tidligere nordsjødykkere, hvor det hevdes at dykkeraktiviteten i pionerperioden (1965-1990) var uforsvarlig. Flere av dykkerne har saksøkt staten med krav om erstatning for helseskader de ble påført i arbeidet. Rettssakene er berammet til 26. februar 2007 og det er satt av 4 uker til hovedforhandlingen. Retten skal i disse sakene ta stilling til om noen kan holdes juridisk ansvarlig for at dykkerne har blitt skadet ved dykking på norsk sokkel.

Staten har ikke benektet at dykkere har blitt skadet som følge av dykking i oljevirkomheten i pionertiden i Nordsjøen. Dette er også godt dokumentert og lagt frem for Stortinget i Stortingsmelding nr. 47, der Staten la til grunn at den hadde et moralsk og politisk ansvar for dykkernes skader, men ikke et juridisk. Den offentlig oppnevnte granskingskommisjonen i 2002 (Lossius-kommisjonen), har hatt adgang til offentlige og private arkiver, også fra dykkerne selv, og de har trukket sine konklusjoner på bakgrunn av dette. På dette grunnlag er de innrømmet en kompensasjonsordning fra Stortinget på inntil 2.5 mill og i tillegg oppreisning på 200.000. Uenigheten med dykkerne går nå på om Staten har et juridisk ansvar for de skader de er påført.

Staten vil utover dette ikke kommentere utspill som er knyttet til den pågående rettsprosessen, men gjengir nedenfor deler av statens oppfølging av pionerdykkersaken.

Dykking i pionertiden i Nordsjøen har vært vurdert av en uavhengig granskingskommisjon; Pionerdykkerne i Nordsjøen NOU 2003: 5. Det samme fakta-grunnlaget som fremgår av denne rapporten, ble lagt til grunn av regjering og Stortinget ved behandlingen og oppfølgingen, jf St.meld. nr. 47 (2002-2003) og Innst. S. nr. 137 (2003-2004). Alle høringsuttalelser som er mottatt til granskingskommisjonens rapport ble vedlagt stortingsmeldingen som uttrykt vedlegg.



Både regjering og Storting tok utgangspunkt i at mange av pionerdykkerne i dag sliter med alvorlige medisinske problemer.

Stortinget besluttet i lys av dette at pionerdykkerne skulle tilkjennes en kollektiv og individuell oppreisning og kompensasjon for sitt banebrytende arbeid i Nordsjøen fra 1965 til 1990. Stortinget viste blant annet til at aktiviteten hadde karakter av å være ekstrem og banebrytende, at kunnskapen om dykking ikke var så god som i dag og at deler av virksomheten derfor var lite regulert.

Myndighetene har gjennomført flere tiltak for å følge opp pionerdykkerne:

- Det ble i 1999 inngått en avtale med Haukeland sykehus om undersøkelser av pionerdykkerne. Sykehuset stiller til rådighet kompetanse fra de viktigste spesialistgruppene, blant annet innen nevrologi, nevropsykologi, øre-, nese- og hals og lungemedisin.
- Sosial- og helsedepartementet utbetalte i perioden fra 2000 til 2002 inntil 200 000 kroner til 123 pionerdykkere med varig helsesvikt og dermed redusert inntektsevne.
- For å hjelpe dykkere i en vanskelig økonomisk situasjon er det blitt opprettet en strakshjelpsordning som nå kan utbetale inntil 300 000 kroner.
- Dykkerkontakten ble opprettet i 2003. Dykkerkontakten gir veiledning innen gjeldsrådgivning, helse og sosiale spørsmål. Her kan dykkerne til enhver tid henvende seg for gratis råd og hjelp.
- Stortinget har vedtatt en særskilt kompensasjons-

ordning som kan gi den enkelte pionerdykker utbetaling på inntil ca. 2,5 millioner kroner og i tillegg en oppreisning på 200 000 kroner. Dette er et vesentlig høyere beløp enn andre grupper har fått i engangsbeløp eller billighetserstatning. Kompensasjonsordningen har så langt sikret over 200 dykkere og pårørende rask utbetaling av kompensasjon, uten omfattende krav til dokumentasjon og bevis.

- Norsk Oljemuseum har innenfor en ramme på 10 millioner kroner fått i oppdrag å dokumentere historien om pionerdykkerne.
- Staten har utbetalt ca. 8,5 millioner kroner til de som har bistått pionerdykkerne med å fremme sin sak.

I tillegg kommer eventuelle forsikringsordninger, ménerstatning ved yrkesskade samt kompensasjon fra Statoil.

Det er, i motsetning til hva som påstås i media, ingen dokumenter som fra Arbeids- og inkluderingsdepartementets side er hemmeligstemplet for

60 eller 80 år. Departementet har mottatt flere innsynsbegjæringer, og disse har blitt behandlet etter reglene i offentlighets- og forvaltningsloven. Blant annet er Nordsjødykkeralliansen gitt innsyn i et stort antall dokumenter fra granskningskommisjonens arkiv.

Det hevdes i ulike sammenhenger at 40 prosent av pionerdykkerne omkom og at 96 prosent av dykkerne har fått sin livskvalitet betydelig forringet. Dessverre er det vanskelig å fremskaffe gode og nøyaktige tall på området. Av Granskningskommisjonens rapport fremkommer det at i perioden 1965 til 1990, som regnes som pionertiden, er det sikre opplysninger om 17 dødsfall på norsk sektor av Nordsjøen. Det er i samme periode registrert om lag 365 dykkere på norsk sektor. Av de 235 dykkerne som svarte i en spørreundersøkelse, var 139, eller nær 60 prosent i fast arbeid. Nær 20 prosent av dykkerne ble oppgitt å være arbeidsuføre.

*Kilde: Arbeids- og inkluderingsdepartementet*

---

## Kjemikalier stor helserisiko for frisører

***En ny doktoravhandling fra det svenske arbetslivsinstitutet viser at frisører har mer enn dobbel så stor risiko for å få håndeksem som resten av befolkningen. Årsaken er at frisørene er i daglig kontakt med kjemikalier.***

Frisører utsettes daglig for kjemikalier i hårfargingsmidler, permanentvæsker og blekemiddel. I tillegg er også vann irriterende for hendene. Marie-Louise Lind fra det svenske arbetslivsinstitutet har skrevet en doktorgrad om temaet, med tittelen *Hairdressers - hand eczema, hair dyes and hand protection*.

4 000 frisører har svart på spørsmål om håndeksem og arbeidssituasjoner som kan skade huden. Frisørene har blitt sammenlignet med en kontrollgruppe i den øvrige befolkningen. I tillegg har hun studert 33 frisører i Stockholm under arbeidet. Resultatet viste at frisører har dobbel så stor risiko for å få håndeksem som resten av befolkningen, og unge mennesker hadde enda større risiko.

En måte å løse problemet med håndeksem, er ved at frisørene tar i bruk hansker. Undersøkelsen viste at

dette ga god beskyttelse. En annen løsning for å løse problemet, er å fjerne de mest allergifremkallende produktene. Men foreløpig finnes det få erstatningsprodukter.

Overlege ved STAMI, Vidar Skaug, mener denne avhandlingen bekrefter at det fremdeles er helse-skadelig eksponering hos frisører, til tross for at det er gjort mye for redusere eksponering for de mest helseskadelige kjemikaliene, både ved mer opplæring, substitusjon, bedre utsug og bruk av personlig verneutstyr.

- Også i Norge vet vi fra arbeidstilsynets kampanje rettet mot denne bransjen for et par år siden, at risikoen for kjemisk helseskade fortsatt er stor, i tillegg til at det finnes flere andre belastende forhold i frisørers arbeidsmiljø. Det er godt mulig å redusere risikoen ytterligere, sier Skaug.

*Kilde: Stami*

# Nettverksbygging

Tekst: Ann-Sylvi Hansen og Leif G. Morland  
Foto: Leif G. Morland

Som en oppfølging av den vellykkede konferansen for pårørende som ble avholdt på Sommarøy i juni, kunne LFS og A.L.F ønske pårørende og medlemmene velkommen til et oppfølgingsseminar i Skibotn 25. - 26. november 2006. Også dette ble gjennomført ved et samarbeid mellom A.L.F, LFS og NHF lokalt, samt resterende Exstra-midler som ble tildelt gjennom Helse- og Rehabilitering.

I alt var 34 personer påmeldt og samtlige var til stede.

Leif Morland (A.L.F) og Gunni Kristiansen (LFS) ønsket velkommen til en helg med et rolig og sosialt program som skulle handle om de pårørende. Leif Morland fortalte litt om konferansen på Sommarøy, og spesielt om nettverksbyggingen mellom foreningene og pårørende. Spesielt nevnte han den støtten foreningene hadde fått til denne konferansen fra NHF lokalt v/Roald Wikran.



Leif Morland og Gunni Kristiansen orienterer.

## Lørdag 25. november

Nettverksbygging og informasjon om hva NHF kan tilby.

Roald Wikran startet oppfølgingsseminaret med å fortelle at NHF var veldig fornøyd med at de to foreningene som med søknad og støtte fra Helse- og Rehabilitering hadde fått til dette viktige samarbeidet om å sette pårørende i fokus. Han håpet at dette førte til at andre foreninger i regionen og landet forøvrig ville gjøre det samme.



Skibotn kurs og feriesenter

Wikran fortalte at Norges Handikapforbund (NHF) er en uavhengig interesseorganisasjon som skal arbeide for likestilling og full samfunnsmessig deltakelse for funksjonshemmede.

Antidiskrimineringsloven har til formål å sikre likeverd og fremme like muligheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og å hindre diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Loven skal bidra til nedbygging av samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer, og hindre at nye skapes.

NHF mener at likemannsarbeidet er en viktig del av en rehabiliteringsprosess. Organisasjonens mål er at likemannsarbeidet skal bli en del av det totale rehabiliteringstilbudet. Tilbud om likemannshjelp skal gis, ikke bare til organisasjonens medlemmer, men til alle som er i en rehabiliteringsprosess. (Dette gjelder særlig nysyke/nyskadde).

Pårørende kan ha et behov og ønske om å dele erfaringer/treffe andre i «samme» livssituasjon. Pårørendes behov bør tas på alvor. Pårørende kan være likemenn overfor andre pårørende. Det kan være



Roald Wikran fra NHF lokalt holder foredrag.

hensiktsmessig å utarbeide tilbud på feltet overfor pårørende.

John Årst fra LFS informerte om brukerutvalget på Universitetssykehuset i Tromsø. Han pekte spesielt på hvor viktig det er at foreninger som har forslag til forbedringer på sykehuset, gir innspill til brukerutvalget som rapporterer direkte til direktøren. Her kom det frem mye ny og viktig viten for begge foreningene, noe vi skal arbeide videre med i det nye året som kommer.

NHF har en viktig oppgave som veiledningstjeneste på mange felt og kan hjelpe med videreformidling. Pårørende har også barn, og disse trenger støtte og informasjon på en spesiell måte.

Likemannsarbeidet er en viktig del av rehabiliteringsprosessen, men det er det offentlige som har ansvaret for rehabiliteringen.

På programmet videre denne lørdagskvelden var det valgfrie aktiviteter og mange hadde funnet fram til svømmehall, treningsrom og badstue. Ellers valgte mange å møtes i peisestuen for å få en prat med andre deltakere og knytte nye bånd mellom skadde og pårørende.

Kvelden ble avsluttet med deilig julemat, og kaffe i peisestuen med allsang og hyggelig prat.



Noen av deltakerne i spisesalen.

## Søndag 26. november

Leif Morland startet dagen med å vise filmen "Mitt navn er pårørende", samt en del av en opplysningsfilm fra A.L.F om løsemiddelskade. Dette for å innlede for påfølgende diskusjon: Hvor går veien videre?

Det var et engasjert publikum som deltok i diskusjonen som hadde et felles ønske om at dette samarbeid mellom foreningene måtte forsette inn i det nye året.. Alle var enige om at vi måtte ha flere møter og mer informasjon på nett.

John Årst ga i dag en mer grundig informasjon om brukerutvalget ved Universitetssykehuset, og om individuell plan. Dette er et tilbud som alle kan be om hvis de har behov for flere hjelpeordninger. Dette skal samle behovet slik at den som har fått en skade kun har ett forum å henvende seg til. Dette er en pasientrettighet som alle foreningene må ta tak i og informere om til pasient og pårørende.



En velfortjent kaffepause.

Ved å henvende seg til foreningene vil de få opplyst om hvem som er rehabiliteringskoordinator, og som har til oppgave å hjelpe til med å lage en individuell plan.

Det ble foreslått at LFS starter opp med et brukerutvalg for pårørende, og at dette bør gjelde alle foreninger.

Det må gjøres mer kjent i foreningene at det finnes et brukerutvalg ved sykehusene som kan ta opp saker som kan forbedre situasjonen for pasient/pårørende. Dette gjelder både for de pårørende til pasienter med hjerneslag, men også for de pasienter som skal til utredning for løsemiddelskade hvor de pårørende ofte må sitte på korridoren under utredningen.



A.L.F skal i tiden fremover jobbe sammen med brukerutvalget på sykehuset for å rette søkelyset på utredning av løsemiddelskadde.

Oppsummeringen og konklusjonen er at konferansen "Pårørende i fokus" som ble avholdt på Sommarøy 26. - 28. mai 2006 var en konferanse med mye informasjon om viktige temaer som har gitt oss mer forståelse hvordan vi kan takle problemer som oppstår i sam-

livet, og oppfølgingsseminaret "Nettverksbygging" i Skibotn 25. - 26. november har gitt oss en start på "Veien videre". Vi mener derfor at vi har oppnådd det som var intensjonen med helgeseminarene, nemlig å sette fokus på det arbeidet de pårørende legger ned for sine familiemedlemmer. Gi bedre informasjon om hvorfor partner har forandret seg, og dermed øke toleransen for å få til et bedre samliv. I tillegg skape et nettverk mellom pårørende/skadde på tvers av diagnoser.

## Pressemelding

Dato: 18.12.06

Miljøvernminister Helen Bjørnøy:

# Nytt kjemikalierregelverk vedtatt i EU

EUs miljøvernministre vedtar i dag et helt nytt kjemikalierregelverk, etter lang strid om innholdet.

- Regelverket har ikke blitt så bra som vi hadde håpet. Kravene til å dokumentere helse- og miljøeffekter for mange av stoffene blir mindre omfattende enn jeg ønsket. Alt i alt er likevel REACH et fremskritt i forhold til dagens regler, sier miljøvernministeren. Diskusjonene i EU om det nye kjemikalierregelverket (REACH) har rast i over tre år og vært en dragkamp mellom næringsinteresser og helse- og miljøinteresser. Det nye regelverket vil pålegge næringslivet å dokumentere at kjemiske produkter som anvendes er trygge for helse og miljø, noe de hittil ikke har måttet gjøre. REACH legger bevisbyrden på industrien for å vise at produktene er trygge.

- Norsk og nordisk press har bidratt til bedre regler for helse og miljø. Industrien får bevisbyrden for å vise at kjemiske produkter er trygge, sier miljøvernminister Helen Bjørnøy.

Norge har arbeidet aktivt for å få et så ambisiøst kjemikalierregelverk som mulig, og har tatt opp dette med kollegaer i EU. Stridspunktene i slutfasen har ligget i reguleringen av de farligste stoffene, særlig om de skal kunne brukes dersom det finnes alternativer.

- Jeg er skuffet over at noen av de mest helsefarlige stoffene skal kunne brukes selv når det finnes alternativer. Men samtidig har vårt press bidratt til at miljøgiftene blir strengt regulert, sier miljøvernministeren.

Norge vil vurdere regelverket og undersøke om det er behov for unntak gjennom tilpasninger i EØS-avtalen.

- Det ser ikke nå ut som om REACH vil svekke dagens regler i Norge, men dette vil vi følge nøye med på, sier miljøvernministeren.

Det har også vært mye oppmerksomhet rundt REACH utenfor Europa. EU er verdens største produsent av kjemikalier og setter en standard som andre land må forholde seg til. Flere land, bl.a. USA, har fremstått som klare motstandere av REACH. I det globale arbeidet har Norge ofte felles interesser med EU, og siden Norge ikke er med i EU har Norge en aktiv rolle.

- I det internasjonale arbeidet spiller vi ofte på samme lag som EU. Blant annet er det sannsynlig at EU vil støtte det norske forslaget om en global kvikksølvavtale, sier miljøvernministeren.

Utvalgt advokat for A.L.F i Akershus

**yrkesskader • personskader  
pasientskader • forsikring • prosedyre**

**Advokat John Tuflått**  
**Advokatfirma Consilium DA**  
Postboks 374, 1301 Sandvika  
jt@consiliumlaw.no  
Telefon 67 80 51 63 / 67 80 51 50  
Telefaks 67 80 51 51  
Mobil 93 43 12 57

# Ekstraforsikring for kommunalt ansatte

Av Hasse Benberg  
Advokat i Advokatfirmaet Nidaros DA

Oppgjør av yrkessykdoms- eller yrkesskadesaker for kommunalt ansatte, kompliseres beregningsmessig av Hovedtariffavtalen. Gjennom denne har kommunalt ansatte en ekstradekning i forhold til den ordinære yrkesskadeforsikringen, som kan gi erstatning ut over det økonomiske tapet. Ekstradekningen innebærer i kort- og lang tid at det ikke foretas reduksjon i erstatningen i forhold til alder, for enkelte erstatningsposter.

Praksisen fra yrkesskadeforsikringen, med å redusere erstatningen jo nærmere den skadelidte er pensjonsalderen på oppgjørstidspunktet, gjennomføres ikke. I saker hvor den skadelidte er nær pensjonsalder når erstatningsoppgjøret foretas, får vedkommende derfor erstatning betydelig over sitt økonomiske tap.

For å falle inn under denne ordningen må man, som nevnt, være kommunalt ansatt. Deretter er det et vilkår at skaden eller påvirkningen, som resulterte i yrkessykdommen, må ha skjedd under arbeid i kommunal virksomhet.

Det er også et vilkår at skaden eller sykdommen må falle inn under avtaleperioden, med den følge at sykdommer konstatert før eller skader oppstått før inngåelsen av Hovedtariffavtalen ikke dekkes.

I tillegg ble Hovedtariffavtalen i 1997 gitt en protokolltilførsel, for kommunalt ansatte, som fastslår at trygdens avgjørelse i denne typen saker skal være bindende for forsikringsselskapene. Det vil si at Rikstrygdeverkets fastsettelse av uføregrad skal legges til grunn og være bindende ved erstatningsberegningen.

Når nedtrapping av erstatningen utelates, innebærer dette store utbetalinger for forsikringsselskapene. Det er således mye å spare ved å søke etter argument for ikke å betale erstatning.

Argumentene finnes ofte i vilkåret om "påvirkning i kommunal virksomhet." Argumentasjonsrekken er ofte at sykdommen enten er konstatert før avtalen trådte i kraft eller at påvirkningen skjedde i andre arbeidsforhold enn den kommunale virksomheten. Etersom påvirkningstidspunktet og konstateringstidspunktet kan

være et resultat av skjønn, er det ofte hard strid rundt dette.

For yrkesskadene er skadetidspunktet sikrere. Argumentet for å kunne avslå et erstatningskrav i slike saker, er derfor gjerne en anførelse om manglende årsakssammenheng mellom ulykken og den etterfølgende helsesituasjonen.

På grunn av de store økonomiske konsekvensene denne typen erstatningsoppgjør kan få, er det spesielt viktig for de skadelidte å overprøve selskapenes vurderinger. Viktigheten av overprøvingen må fremheves ekstra, i tilfeller hvor kravene avslås med argumenter som manglende årsakssammenheng, konstaterings- og tidspunkt før avtaleperioden eller at påvirkning har skjedd utenfor kommunal virksomhet.

Betydningen av trygdens avgjørelse i denne typen saker, innebærer dessuten at det er svært viktig for den skadelidte å komme tidlig inn i prosessen. På den måten kan vedkommende påvirke utredningen trygdekontoret foretar og som igjen vil være bindende for forsikringsselskapene.



Hei, her er jeg igjen for å minne deg på at du må huske å ta en pause når du leser Syndrom, og tenke etter om du kanskje har en kommentar til noe av det du har lest. Se i bladet hvordan du kommer i kontakt med redaksjonen.

# Hovedstyret informerer

**I denne spalten vil hovedstyret i hvert nummer komme med en presentasjon av relevante saker som det for tiden arbeides med. Spalten er spesielt rettet mot lokallagsledere, men også andre vil kunne finne interessant stoff her.**

Oslo 5.2.2007

Av Geir Werner, sekretær A.L.F  
Hovedstyret

Hei alle sammen, godt nytt år. Nå er det årsmøtetid og årsberetninger. Regnskaper skal snekres sammen og helst stemme. Hovedstyret ønsker hele tiden god dialog med lokallagene og i den forbindelse ønsker vi at lokallagene også sender innkalling til årsmøtet, årsberetning og årsmøtereferat til oss. Siden siste orientering fra hovedstyret har det ikke vært avholdt noen møter, men det

koker allikevel på hovedkontoret med forskjellig av stort og smått. Årsmøteforberedelsene er i full gang også for hovedstyret.

Vi ser via hjemmesiden at det gjøres mye godt arbeid i lokallagene og derfor vil vi sende varme hilsener til de mange som utøver frivillig arbeid for foreningen.

Siden siste informasjon er det igangsatt arbeid med opprettelse av lokallag i Spania, A.L.F Internasjonal, Spania. Vi håper at resultatet av dette arbeidet vil bære

fremtidige frukter og at mange melder seg inn etter hvert.

A.L.F Offshore melder tilbake at de også har mye arbeid, og til tross for at innmeldinger av nye medlemmer går litt tregere enn opprinnelig planlagt ser det ut til at det løsner nå og fremover.

A.L.F kontoret har dessverre vært preget av sykdom på slutten 2006. A.L.F Oslo, som har kontor ved siden av overtok i en periode deler av driften til sentralkontoret. Heldigvis ble situasjonen stabilisert før jul 2006.

Prosjektet ”pårørende i fokus” ble gjennomført 4. – 5. desember 2006. Det var 28 deltakere på kurset. Kurset, som er begynnelsen på et større prosjekt som skal ende i en informasjonsbrosjyre var særdeles vellykket til tross for dårlig vær over til Frederikshavn. Det kom frem mange synspunkter som bearbeides av A.L.F Oslo i disse dager.



Auglendsdalen 77  
Postboks 3061, Hillevåg  
4095 Stavanger  
Telefon: 51 82 84 86  
Telefax: 51 82 84 99  
E-post: allservice@allservice.no  
Foretaksnr.: NO 918 260 315 MVA

Utvalgt samarbeidspartner for A.L.F



ADVOKAT IDAR HEGSETHTRØ  
ADVOKAT JOSTEIN REINÅS  
ADVOKAT LIV GRØTTE

**PERSONSKADER • PASIENTSKADER • YRKESKADER • ERSTATNINGSRETT  
FORSIKRINGSOPPGJØR • BILJUSS • ALM.PRAKSIS • FRI RETTSHJELP**

**TLF 74 83 43 60**

**E-post: firmapost@advokat-kontoret.no**

**Postboks 260  
7501 Stjørdal**



# Likemannsbåten

Plutselig en dag åpnet jeg øynene, og da var det vinter ute. Masse snø hadde dalt ned i løpet av natten, og hele verden var helt forandret. Det var stille og rolig utenfor, det var utrolig vakkert med alt det hvite, og fuglene satt allerede på verandaen og ventet på at selvbetjeningsrestauranten skulle åpne, - jeg har en mann som ser det som en av sine oppgaver her i livet å sørge for at de tobente med vinger får sin mat. Det vil si, de minste, de som kvitrer penest, og det involverer ikke kråke, skjære eller måser. Til nød et ekorn eller to.

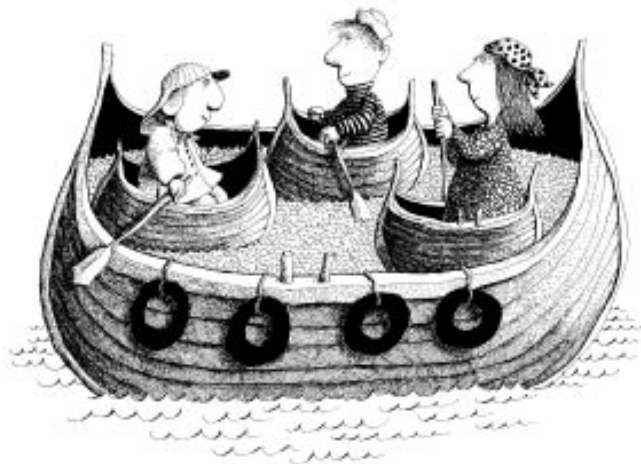
Har dette egentlig noe med Likemannsarbeid å gjøre?

Ikke annet enn at jeg skulle ønske at verden kunne forandre seg så totalt over natta, at alle våre nåværende og kommende medlemmer hadde fått en riktig diagnose, at de hadde fått sin erstatning, at de følte at de ble behandlet med respekt og at det ble tatt hensyn til de problemene skadene gir og at resten av livet også går på skinner.

Sånn er det ikke.

Vi sitter fremdeles i Likemannsbåten, her går fremdeles bølgene til tider høyt, men vi har fremdeles håp om å komme i roligere sjø i perioder. Vi kan bare være glad for at vi ikke må returnere til utgangspunktet med utslåtte vindu og redsel for havari, som danskebåten opplevde her i januar.

Vi har i løpet av 2006 og 2007 fått satt opp en grunnmur i Likemannsarbeidet. Om vi ikke kan få til en garantert synkefri Likemannsbåt, noe som er vanskelig og kanskje hører til under et annet departement, er grunnmur noe mer varig, pluss at den befinner seg på land. Vi kan jo tenke oss byggverket som et naust, hvor vi ankrer Likemannsbåten opp. Siden vi i Likemannsarbeidsgruppa leverer grunnmuren i form av en anvendelig perm, er det opp til hvert enkelt lag å bygge sitt eget naust oppå, så Likemannsbåten vil ha et trygt sted å være, når det røyner på. Noen har



kanskje behov for en etasje til, noen trenger et tårn, noen trenger et sted å koke kaffe, og noen trenger kanskje et rom til å overnatte i? Her er det mange muligheter. Likemannsgruppa i hvert enkelt lag står fritt til å bygge, bare man holder seg innenfor lover og regelverk.

Når dette leses, er forhåpentligvis all snø borte, det har begynt å bli grønt, fuglene som har campert på verandaen har stiftet familie, synger vakkert og markerer revir, solen skinner fra en noenlunde skyfri himmel, alle våre tobente sydenfarere uten vinger har kommet flygende hjem og er klare til å ta fatt på nytt.

Plutselig en dag åpnet jeg øynene og ...

Kanskje er Gerd Liv Valla fremdeles leder av LO, kanskje har Arbeiderpartiet gått i tenkeboksen og funnet flere penger til Helsevesen, Skolesystem og Eldre, for ikke å glemme de som er trygdet. Kanskje har Fremskrittspartiet fått flertall på Stortinget, og da skal det bli så mye bedre for... hvem?

Gode ønsker til dere alle fra kapteinen på Likemannsbåten, vi ses om bord!



Hilsen Grete Lian

# ARBEIDSMILJØSKADDES LANDSFORENING

## Hvem er vi, hva gjør vi, hva vil vi ?

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) er en partipolitisk og religiøst uavhengig interesseorganisasjon for personer med sykdommer eller skader som har eller kan mistenkes å ha sammenheng med arbeidsmiljøforhold. Initiativet til foreningen ble tatt og styres av arbeidsmiljøskadde selv.

**A.L.F** skal fremstå som et ressursorgan i arbeidet med å forebygge og informere om løsemiddel- og andre arbeidsmiljøskader relatert til omgang med helseskadelige stoffer, og å gi opplysninger til de som vil vite mer om disse problemene.

**A.L.F** har likemannstilbud i alle lokallag. Likemannsarbeid går ut på at personer innen A.L.F, gjennom private samtaler, deler erfaringer med andre som har liten eller ingen kjennskap til problematikken rundt skader eller sykdommer ervervet i forbindelse med utøvelse av sitt yrke. Dette er en viktig del av arbeidet A.L.F gjør.

**A.L.F** søker alltid å ha et tett samarbeid med de offentlige myndigheter, fagforeninger, bedriftshelsetjenester, arbeidsgivere og verneombud.

**A.L.F** er tilsluttet Norges Handikapforbund og vi kan tilby de samme medlemsfordeler som andre NHF-medlemmer får.

**A.L.F** er landsomfattende med lokallag/kontakter i alle fylker.

**A.L.F** utgir et eget medlemsblad, «Syndrom». Bladet utgis 4 ganger per år og presenterer aktuelt stoff, nytt fra lokallagene og annen viktig informasjon.

**A.L.F** har et eget fagråd sammensatt av eksperter innenfor jus, psykologi, yrkeshygiene, arbeidsmedisin, trygdekompetanse og sosialt arbeid.

**A.L.F** skal foruten det å ivareta interessene til de med ervervete sykdommer og skader grunnet arbeidsmiljøet, også ivareta interessene til de pårørende.

**A.L.F** skal ivareta interessene til de som kan være utsatt for å bli påført sykdommer eller varige skader under utøvelse av sine yrker.

**A.L.F** skal arbeide for å bedre forholdene i forbindelse med diagnostiseringen av sykdommer og skader grunnet arbeidsmiljøet.

**A.L.F** skal drive informasjonsarbeid om skadevirkninger og konsekvenser, og hva en bør ta hensyn til for å unngå skader, for eksempel bruk av nødvendig og hensiktsmessig verneutstyr.

**A.L.F** skal arbeide for å opprette rehabiliteringstilbud for arbeidsmiljøskadde i Norge.

**A.L.F** skal markere foreningen i sammenhenger der risikoen for skader er stor.

**Vårt arbeid bygger på at alle mennesker har samme grunnleggende behov og at alle mennesker er likeverdige. På bakgrunn av dette aksepterer vi ikke at sykdom eller skader skal resultere i økonomiske eller sosiale ulikheter.**

**Vi vil, bl.a. gjennom samtaler med pårørende, øke kunnskapen og forståelsen for de arbeidsmiljøskaddes problemer med å mestre hverdagen sosialt.**

**Vi vil gjennom vårt informasjonsarbeid og ved hjelp av våre erfaringer og kunnskaper øke motivasjonen hos yrkesutøvere og bedriftsledere til å arbeide aktivt for å bedre helse, miljø og sikkerhetsarbeidet i bedrifter hvor dette er nødvendig. Vi vil arrangere kurs og seminarer hvor helsepersonell, bedriftsledere, vernepersonell og yrkesutøvere kan delta.**

## Innmelding i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening

Tilsluttet Norges Handikapforbund

**Medlemstype (velg én)**  
 Hovedmedlem - kr 270,-  
 Husstandsmedlemskap - kr 135,-  
(forutsetter minimum ett hovedmedlem i husstanden)

### Kategori:

Arbeidsmiljøskadd  
 Pårørende  
 Interesse-/støttemedlem

Navn: \_\_\_\_\_

Adresse: \_\_\_\_\_

Postnummer: \_\_\_\_\_ Poststed: \_\_\_\_\_

E-post: \_\_\_\_\_

Telefon/mobil: \_\_\_\_\_

Fødselsdato og år: \_\_\_\_\_

Ja takk, send meg informasjon fra NHF og samarbeidspartnere via SMS  Ja, jeg ønsker også informasjon via e-post

Sted/dato: \_\_\_\_\_

Underskrift: \_\_\_\_\_

Når jeg melder meg inn i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) samtykker jeg i å motta informasjon fra organisasjonen. Innmeldingen innebærer samtidig at alle opplysninger blir behandlet sensitivt og etter datatilsynets retningslinjer. Medlemskapet følger kalenderåret fra 1.1 til 31.12 samme år.

Adressaten betaler for sending i Norge

Distribueres av Posten Norge



**Arbeidsmiljøskaddes Landsforening**

**A.L.F**  
Svarsending 0047  
0090 Oslo

## Hva er løsemidler?

Løsemidler er væsker som løser opp faste stoffer. Løsemidlene vil under bruk gå over i damp eller gassform og trekkes ned i lungene via åndedrettet og føres videre ut i kroppen via blodbanen. Mange løsemidler har evnen til å trenge gjennom huden og føres videre rundt i kroppen. På grunn av halveringstiden blir organiske løsemidler lagret i kroppens fettvev og kan forvolde skade i hjerne og nervecellene. På grunn av sine kjemiske egenskaper kan de over tid skade sentralnervesystemet. De kan også skade slimhinner og indre organer som lever og nyrer.

## Hva er Isocyanater?

Isocyanater er ikke et løsemiddel, men et kjemisk stoff som finnes i en hel rekke produkter som benyttes bl.a. i bil, møbel og bygningsbransjen. De som arbeider i bilbransjen, f. eks. med oppretting, billakkering og bilglass, kommer i kontakt med isocyanater gjennom kjemikalier, lim og lakkprodukter. Dessuten vet man at isocyanater frigjøres ved oppvarming. Dette er spesielt aktuelt ved sveising og annet mekanisk arbeid som utvikler varme og som foretas på lakkerte og andre behandlede flater. Det har lenge vært kjent at kontakt med isocyanater kan medføre akutte og kroniske helseskader, som for eksempel lunge- og hudsykdommer. Nyere forskning har vist at dette problemet sannsynligvis er mye mer omfattende enn man tidligere har trodd.

## Hva er MCS? (Multi kjemisk overfølsomhet)

Mange yrkesaktive, som har fått ødelagt helsa på grunn av skadelig kjemisk påvirkning, har i tillegg utviklet MCS. Tilstanden kjennetegnes ved at de som rammes reagerer med sykdomssymptomer på kjemiske stoffer, selv i

meget lave konsentrasjoner. Tilstanden opptrer relativt ofte sammen med andre helseskader, som for eksempel løsemiddelskader, astma og skader på slimhinner.

De som blir syke får symptomer fra flere organsystemer, oftest fra sentralnervesystemet og luftveiene. En del personer får i tillegg psykiske problemer, som kan skyldes virkninger av det kjemiske stoffet i seg selv, eller belastninger som følge av sykdommen.

## Pårørende

Når en person blir utsatt for en skade relatert til bruk av helseskadelige stoffer, får dette store konsekvenser for familien. Det vil igjen gi seg utslag i den skaddes situasjon og kan i mange tilfeller medføre til psykiske belastninger for alle, i tillegg til sykdommen. Det er derfor viktig at de pårørende, sammen med den skadde, blir informert om hva en løsemiddelskade eller annen kjemisk helseskade innebærer, hvorfor den skadde har endret personlighet og hvordan en best skal takle en vanskelig familiær situasjon.

Mangel på slik kunnskap hos de pårørende skaper ofte unødige konflikter. Arbeidsmiljøskaddes Landsforening har som et av de viktigste formålene å tilrettelegge for en større forståelse og kunnskap omkring denne problematikken.

Vansker med å mestre aggressivitet er et sosialt handikap. For å skjule sine problemer med det er det vanlig at den skadde isolerer seg, og ofte er det ektefellen som må representere familien utad.

Med andre ord får den skadde ofte stadig færre kontakter med andre, og blir mer og mer avhengig av sin ektefelle og øvrige familie.

**Løsemiddel- og andre kjemiske helseskader kan i mange tilfeller ikke helbredes, men man kan lære seg å leve med dem.**

## MEDLEMSFORDELER

Som hovedmedlem i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) er du i tillegg fullverdig medlem i Norges Handikapforbund. Du får en rekke gode, nyttige og varierte medlemstilbud både igjennom A.L.F og NHF. Medlemskontigenten må være betalt for å kunne benytte seg av medlemsfordelene.

Råd og veiledningstjeneste.  
Rettighetsinformasjon.

Rabattordninger på: Bensin, hotell-  
opphold, feriereiser og bilutleie.

**Bli medlem nå!**

Gunstige forsikringsordninger.  
Medlemskap i NAF til redusert pris.

NHFs feriehytte m/anneks kan  
leies til svært gunstige priser.

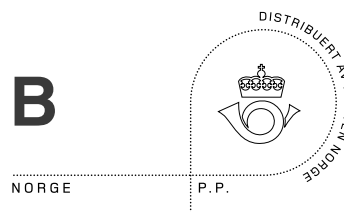
### Medlemskontigent per 1.1.2003

Kr 270,- for hovedmedlemmer/interessesmedlemmer  
Kr 135,- for husstandsmedlemmer

ISSN 0802-6092

**Returadresse:**

Arbeidsmiljøskaddes  
Landsforening  
Postboks 9217 Grønland  
0134 OSLO



## A.L.Fs lokallag og kontaktpersoner

### **Akershus lag av A.L.F**

Leder Tom Vernang  
Steinsleppen 9, 1405 Langhus  
Telefon 64 87 37 46  
E-post: t-egil-v@online.no  
Lagets adresse:  
Holteveien 5, 1400 Ski  
Lagets telefon 90 21 43 51

### **Aust-Agder lag av A.L.F**

Leder Jens Olav Solli  
Gml. Sandvigsvei 21  
4816 Kolbjørnsvik  
Telefon: 37 01 11 25  
Mobil: 90 60 12 33  
E-post: jensolli@start.no  
Lagets adresse:  
Myratunet Bo & omsorgssenter  
4849 Arendal

### **Buskerud lag av A.L.F**

Leder Jan Arne Dammen  
Revefaret 47, 3033 Drammen  
Telefon: 32 88 55 07  
Mobil: 90 59 31 53  
E-post: arnedam@online.no

### **Finnmark lag av A.L.F**

Kontaktperson Bjørn-Erik Reiersen  
Marienlund 21 B, 9511 Alta  
Mobil: 91 55 76 00  
E-post: reiersen@hoved.net

### **Hedmark**

Norges Handikapforbund  
Postboks 9217 Grønland  
0134 Oslo  
E-post: helseskader@nhf.no

### **Hordaland lag av A.L.F**

NHF Sørvest  
Kokstadveien 46 B, 5257 Kokstad  
Telefon: 55 11 99 50  
E-post: nhf.soerwest@nhf.no

### **Møre og Romsdal lag av A.L.F**

Leder Frode Steen Gunstensen  
Moen, 6440 Elnesvågen  
Telefon: 71 26 50 82  
Mobil: 99 74 66 72  
E-post: frode@alfnorge.no

### **Nordland**

Norges Handikapforbund  
Postboks 9217 Grønland  
0134 Oslo  
E-post: helseskader@nhf.no

### **Nord-Trøndelag lag av A.L.F**

Leder Ketil Sundnes  
Øvergata 13, 7670 Inderøy  
Telefon: 74 15 59 95  
Mobil: 91 75 74 35  
E-post: ket-sund@online.no

### **Oppland lag av A.L.F**

Leder Jan Bakken  
Åveitbakken 1 A, 2609 Lillehammer  
Telefon: 61 25 48 75  
Mobil: 92 03 41 53  
E-post: ja-torb@online.no

### **Oslo lag av A.L.F**

Leder Geir Werner  
Norderhovgt. 34 B, 0654 Oslo  
Mobil: 92 82 06 75  
E-post: geir.werner@chello.no

### **Oslo lag avd. Offshore**

Leder Sigmund Aven  
Postboks 9217 Grønland  
0134 Oslo  
Telefon: 24 10 25 35  
Mobil leder: 41 02 72 27  
Mobil nestleder: 91 13 19 69  
E-post: alfoffshore@nhf.no  
sigmundaven@gmail.com  
janbik@c2i.net

### **Rogaland lag av A.L.F**

NHF Sørvest  
Kokstadveien 46 B, 5257 Kokstad  
Telefon: 55 11 99 50  
E-post: nhf.soerwest@nhf.no

### **Sogn og Fjordane**

Kontaktperson Kjell Horn  
6770 Nordfjordeid  
Telefon: 57 86 00 24  
Mobil: 48 10 00 34  
E-post: helseskader@nhf.no

### **Sør-Trøndelag lag av A.L.F**

Leder Unni Jensen  
Bjørnebyv.19 A, 7025 Trondheim  
Telefon/-faks 72 55 98 01  
E-post: u\_jensen@c2i.net

### **Telemark lag av A.L.F**

Leder John André  
Porsgrunnsvegen 19 A, 3730 Skien  
Telefon: 35 52 12 83  
E-post: e-andren@online.no

### **Troms lag av A.L.F**

Leder Leif G. Morland  
Venusveien 40, 9024 Tomasjord  
Telefon: 77 63 95 96  
Mobil: 90 74 95 99  
E-post: leifgm@online.no

### **Vest-Agder lag av A.L.F**

Leder Lars Kristian Hille  
Postboks 168, 4502 Mandal  
Telefon: 38 26 11 65  
Mobil: 91 30 88 73  
E-post: kr-hil@frisurf.no

### **Vestfold lag av A.L.F**

NHF Oslofjord Vest  
Tollbugt. 115, 3041 Drammen  
Telefon: 32 88 29 29  
Telefaks: 32 88 29 20  
E-post: nhf.oslofjordvest@nhf.no

### **Østfold lag av A.L.F**

NHF Øst  
Holteveien 5, 1400 Ski  
Telefon: 64 87 88 44  
Telefaks: 64 87 88 49  
E-post: nhf.oest@nhf.no

### **A.L.F Internasjonal, Spania**

Rune Bergmann  
Apartado 122  
03581 Alfaz Playa  
Alicante  
Spania  
Telefon: 0034 - 965878742  
E-post: runebergmann@yahoo.com